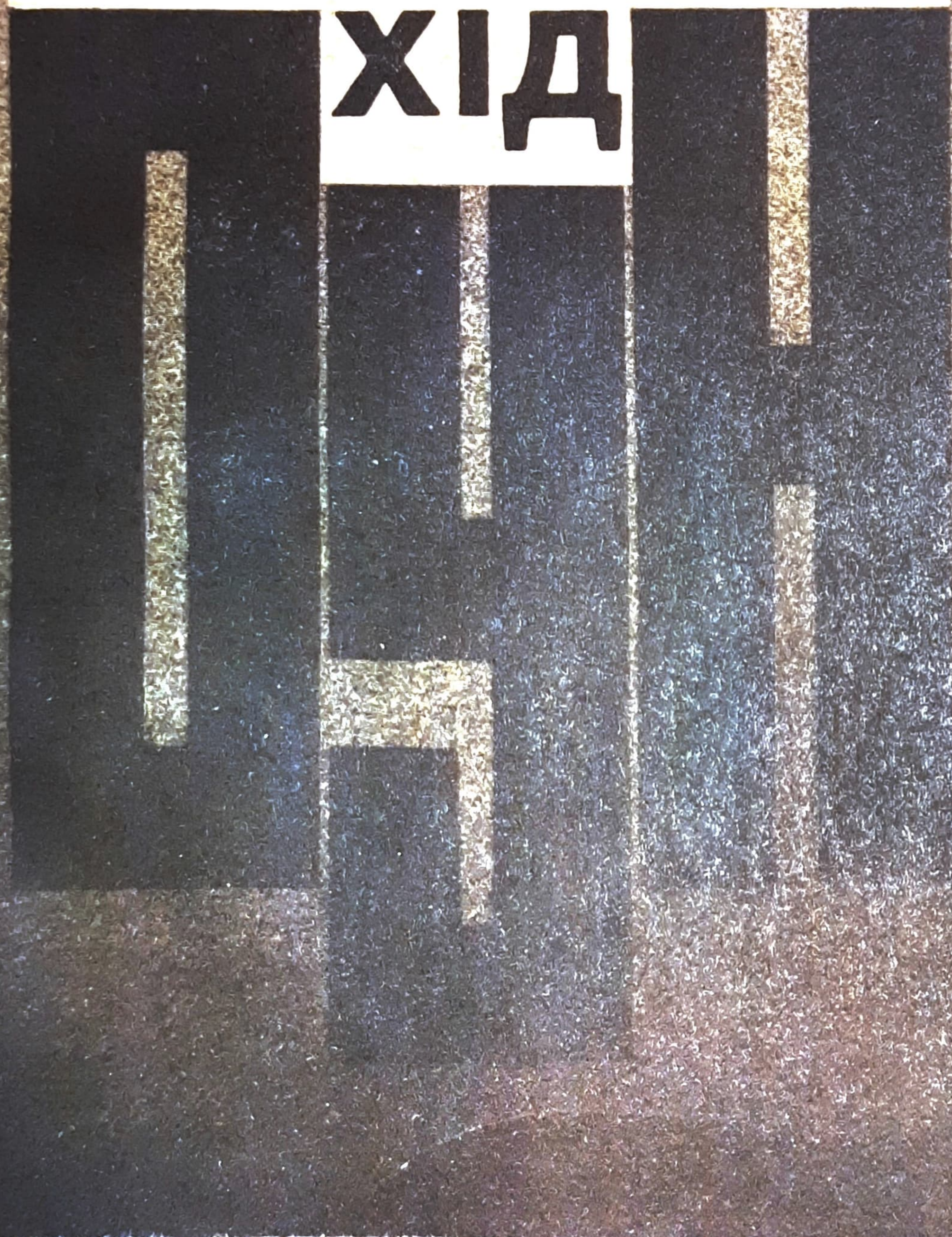

ВАЛЕНТИН ЦУРКАН

ХОЛОСТИЙ ХІД

ВАЛЕНТИН ЦУРКАН

ХОЛОСТИЙ

ХІД
ОУН

ЛЬВІВ
«КАМЕНЯР»
1989

ББК 66.5 (0)
Ц 87

Ватажки бандерівських Закордонних частин ОУН тривалий час вважали, що їм вдалося створити підпільну організацію на території Польщі й України. Як виявилось у вересні 1988 року на прес-конференції у Києві, діяльність «підпільників» контролювалася органами державної безпеки СРСР і ПНР.

На основі розкритих на прес-конференції матеріалів автор розповідає про деяких учасників операції «Бумеранг», показує цілі і методи підривної діяльності ОУН.

Главарі бандеровських Заграничних частей ОУН длительное время считали, что им удалось создать подпольную организацию на территории Польши и Украины. Как оказалось в сентябре 1988 года на пресс-конференции в Киеве, деятельность «подпольщиков» контролировалась органами государственной безопасности СССР и ПНР.

На основе раскрытых на пресс-конференции материалов автор рассказывает о некоторых участниках операции «Бумеранг», показывает цели и методы подрывной деятельности ОУН.

Рецензент В. І. ІЛЬЧЕНКО

Редактор Я. Ю. МЕЛЬНИЧУК

Ц 0805000000-085 БЗ-25-9-89
М214(04)-89

ISBN 5-7745-0264-3

© Валентин Цурп
1989.

П Е Р Е Д М О В А

Понад шістдесят років тому далеко від України, в австрійському місті Відні, була створена Організація українських націоналістів (ОУН). В ній об'єдналися Українська військова організація, Союз українських фашистів та ще кілька подібних до них закордонних організацій, які виступали проти встановленої в нашій країні Радянської влади. Очолили ОУН колишні австрійські офіцери, а згодом агенти військової розвідки гітлерівської Німеччини (абверу) Євген Коновалець і Андрій Мельник.

1940 року в організації стався розкол. Виникла «революційна» ОУН на чолі із Степаном Бандерою, яка відома також як ОУН-бандерівців, а її теперішні відділи за кордоном — як Закордонні частини ОУН. Прихильники Мельника називали себе мельниківцями, а ще солідаристами, оскільки прагнули знову поширити свій вплив на всю ОУН.

Сьогодні бандерівську ОУН очолює Василь Олесків, колишній есесівець з дивізії СС «Галичина», таємний співробітник англійських спецслужб (псевдонім Карась). Він і його поплічники докладають чимало зусиль, аби здобути першість в націоналістичному середовищі за кордоном, а також перенести свою підривну діяльність на територію Радянської України та інших соціалістичних країн, де проживають українці.

Майже двадцять років оунівські ватажки вважали, що в Польщі та на Україні на них працюють «свої люди», а грошодавців зі спецслужб переконували, буцімто контролюють політичну ситуацію «в краї» і здатні розгорнути

роботу з дестабілізації, а відтак і розвалу Радянського Союзу.

14 вересня 1988 року в Києві на організованій Міністерством закордонних справ і Спілкою журналістів УРСР прес-конференції для радянських та іноземних журналістів виступили люди, яких провідники ОУН вважали своїми однодумцями і спільниками. Це член центрального проводу ОУН-революціонерів, голова організаційного суду і керівник Служби безпеки (СБ ОУН) в краї львівський лікар Святослав Панчишин і київський журналіст Юрій Іванченко, якого також мали намір, але не встигли ввести до проводу ОУН.

Однак Панчишин і Іванченко лише грали роль «своїх людей» серед оунівських верховодів, а фактично діяли за вказівками Комітету державної безпеки СРСР і надійно контролювали діяльність Стефана-Євгена, Гордона в Польщі, Мирона-Петра, Славутича — на Україні та інших, зв'язаних з закордонним центром ОУН осіб.

Свого часу ватажки ОУН встановили контакт з націоналістично настроєними особами на території ПНР. Коли завербований ними Стефан виїхав з відповідними завданнями на Україну, Міністерство внутрішніх справ Польської Народної Республіки поінформувало КДБ СРСР і запропонувало проконтролювати дії оунівського емісара. Так почалася спільна операція радянських і польських чекістів під кодовою назвою «Бумеранг».

Виступаючи в Києві на прес-конференції, працівник МВС ПНР майор Олександр Мінкович зауважив, що кинутий мисливцем бумеранг, якщо не влучає в намічену жертву, повертається до металника. Саме так сталося і при втіленні задуму закордонного центру ОУН створити на Україні свої «опорні пункти», «підпільні групи», а то й цілий «рух». Святослав Панчишин і Юрій Іванченко виступили з викриттям підривних дій ОУН. Запущений невдахами-мисливцями бумеранг повернувся до них, не завдав-

ши людям шкоди. Закордонний бандерівський центр працював вхолосту.

Київська прес-конференція широко висвітлювалася в радянській пресі і за кордоном. Стосовно ж даної публікації, то вона не повторює матеріали прес-конференції, а побудована на документах, які тільки частково або й зовсім не використовувались періодичною пресою, радіо і телебаченням.

Успіхові операції «Бумеранг» сприяло те, що діяльність функціонерів із Закордонних частин ОУН через Панчишина, Іванченка та їхніх польських колег надійно контролювалася органами державної безпеки Радянського Союзу і ПНР. Це також забезпечувало належну конспірацію, а значить, і безпеку безпосередніх учасників оперативної «гри» з закордонним бандерівським центром.

Про найхарактерніші моменти чекістської операції, причини її виникнення і припинення, про досягнуті результати і розповідається в цій публікації.

СВЯЩЕННИЙ ОBOB'ЯЗOK

Наводились викривальні факти. Демонструвалися речові докази. Заслуховувались свідчення безпосередніх учасників щойно завершеної операції. Щоправда, до судового процесу в його суто юридичному значенні не дійшло — злочину вдалося запобігти. Саме це й стало основним результатом операції, здійсненої спільними зусиллями органів державної безпеки Радянського Союзу і Польської Народної Республіки.

Безпосереднім поштовхом до скликання прес-конференції став провал емісара Закордонних частин Організації українських націоналістів (ЗЧ ОУН), підданої Великобританії Любові Штокало, яка влітку 1988 року приїхала до Польщі для зустрічі з «підпільниками». Перед радянськими та іноземними журналістами була розкрита одна з найтриваліших афер закордонного центру ОУН. Почалася вона...

А втім, фактичний початок антирадянської діяльності різномастих буржуазно-націоналістичних партій, організацій, груп і групок датується ще 1917 роком, коли вони спобували протиставити свою ідеологію і авантюрну політику революційному рухові трудящих України та інших «національних окраїн» колишньої царської Росії.

Інструкції, матеріально-технічні засоби ведення підривної роботи, привезені з Великобританії Любов'ю Штокало, ще деякий час йшли ланцюжком «організаційного зв'язку», доки врешті-решт не потрапили до рук співробітників органів державної безпеки.

Скажете — бувало і не раз? Щира правда. Провалювались розмаїті емісари, кур'єри. Каялись. Карались — і законом, і людьми, і тими, хто підманював, спокушав, інструкував, засирав, а потім зганяв безсилу лютість на вже викритих невдахах... Виходить, нічого нового?

Але за кожним візитом нишпорок — далекосяжні лиховісні заміри, конкретні людські долі, на які зазіхають закордонні душолови. Саме тому надзвичайно потрібною була і прес-конференція, і розповідь про неї для ширшого кола читачів, слухачів радіо і телеглядачів.

До того ж теперішня «справа» аж ніяк не є простим повторенням авантюрних витівок і закономірних провалів спеціальних місій на Україну «бельгійця» Ярослава Добоша, «англійця» Андрія Климчука, «італійця» Бернардо Вінченцо чи «француженки» Ірини Зеленої, затриманої у серпні 1983 року в польському місті Битомі під час передачі нею адресатам солідної порції друкованої підбурювальної продукції, мікроплівок та детальних інструкцій шпигунського характеру.

Привезені Любов'ю Штокало інструкції істотно відрізняються від попередніх вказівок закордонного центру. В них, зокрема, було зроблено поправки на процеси перебудови, демократизації, революційного оновлення суспільного життя, які відбуваються в нашій країні.

Як бачимо, змушені рахуватися з ними і ватажки закордонної ОУН-революціонерів (ОУН-р). Ще в посланні, датованому липнем 1987 року і адресованому «спільникам» на території Польщі й України, оунівські ватажки повідомляли, що важливим для них «предметом роздумів й аналізу» є «можливості і труднощі у праці в теперішній ситуації, коли довкруг відбуваються такі важливі зміни, особливо в Радянському Союзі, Україні і Польщі». Автори листа визнали, що «великі зрушення, які заіснували недавно, зумовлюють перегляд теж наших стратегічних засад дальшої праці».

Зазначаючи, що «частина людей вірить цим перемінам і включилася у їх реалізацію», оунівські верховоди відверто заявили, що воліли б бачити в нашій країні «ситуацію непевності завтрашнього дня, замішання і ідейну порожнечу». Тоді, мовляв, буде «більша можливість вміло і непомітно пропагувати інші ідеї та ставити різні вимоги».

Автори листа повчали, що основою для «різних вимог» можуть служити будь-які процеси в сучасному суспільстві, в тому числі й ті, які не містять в собі найменших ознак правопорушень. Наприклад, вони писали про необхідність по можливості використовувати виступи письменників «в справі рідної мови в школах і урядах».

«На потребу дня,— говорилося в листі,— є піддержати такі ініціативи окремих одиниць чи груп ширшими кругами суспільства, а при цьому вміло надавати їм теж політичну закраску».

У привезених Штокало матеріалах так званого Сьомого великого збору ОУН-р, що відбувся восени 1987 року, зокрема в програмній доповіді нового голови проводу Організації українських націоналістів Василя Олеськіва, теж особливо наголошувалося на потребі «кожній оборонній чи наступальній акції окремих груп населення, навіть в чисто побутових справах, надавати політичну закраску і зміст».

Ось на чому, за задумом закордонних підбурювачів, має бути зосереджена діяльність їхніх «спільників» на території України: «надавати політичну закраску» бажаного їм характеру природним турботам «окремих одиниць чи груп» про збереження і примноження культурних надбань українського народу, захист навколишнього середовища тощо.

У тому ж листі-інструкції від липня 1987 року націоналістичні верховоди писали: «Особливу увагу звертаємо на молоде покоління, яке найбільш податливе на нові ідеї і течії».

Метою цієї роботи, як випливає з цитованого доку-

мента, є так вплинути на українську молодь, щоб вона відкинула «повністю пануючу доктрину».

Стверджуючи, що «великий вплив на молодь має теж імпортована зі зовні псевдокультура різних жанрів», оунівські ватажки намагаються використати й це явище для досягнення своїх цілей. Крім того, вони підказують, що «дуже важливим і корисним чинником» може стати «відродження в народі релігійних почувань, поворот до релігійних традицій...»

Отже, як бачимо, керуючись своїми вузькогоїстичними інтересами, автори листа-інструкції явно підштовхують до вишукування найбільш податливих молодих людей, з числа тих, що бездумно поклоняються імпортованій псевдокультурі, мліють від екзотики заморських релігійних культів чи й знічев'я вчащають до своїх-таки, місцевих, церков.

Розроблена проводом ОУН інструкція сама по собі не є аж таким шедевром епістолярного жанру, щоб широко цитувати її. Але сказати про неї варто, бо вона проливає світло на справжні підступні цілі закордонних центрів ОУН.

Особливу і досить специфічну «турботу» оунівських вболівальників за долю українського юнацтва відчув на собі наймолодший серед учасників прес-конференції, хоч зараз вже і понад сорокарічний, Юрій Олександрович Іванченко. Тому зовсім не випадково його виступ був значною мірою звернений до молодих людей, які ще не набули імунітету проти підступів західних ідеологічних диверсантів.

Юрій Іванченко пройшов чимало стадій націоналістичного «промивання мозку», перевірки словом і ділом, доки не став одним із співучасників «підпільної» групи. Його «зверхники» були набагато старшими, за віком годилися б йому в батьки. Та вони прагнули не наставити його на путь істини, а збити з пантелику, підпорядкувати своєму

впливові, перетворити на слухняного виконавця наказів і врешті-решт штовхнути на хибний і згубний шлях зради Батьківщині.

Юркову кандидатуру функціонерам закордонного центру ОУН назвав його добрий знайомий львівський лікар Святослав Панчишин. Звичайно, перед цим її було погоджено в Комітеті державної безпеки. Так, у нього було все, щоб зацікавити націоналістичних верховодів: молодість, освіта, журналістська професія, квартира в Києві. Все інше можна було домалювати. Юрій Іванченко погодився включитися в «гру». Його ім'я було передано за кордон, і тепер уже від провідників ОУН залежало, повірити рекомендації Панчишина чи ні.

Все було зроблено, мабуть, правильно, бо невдовзі з ним скотактувався гість з-за кордону. Ним виявився українець з Польщі Ян-Гордон, найближчий помічник керівника польського «куща спільників» ОУН-р Томаша Білінського.

Почавши здалеку, з природного інтересу до львівських і київських пам'яток історії і культури, Ян помалу перейшов до з'ясування Юркової «любові до Львова» і «прагнення прислужитися Батьківщині». Сам Ян відрекомендувався щирим патріотом України, виголошував двозначні сентенції, що, мовляв, для нього не існує нічого святішого, як «допомога Україні». Якої саме допомоги вона потребує і звідки, Ян не договорював.

Ян не відмовлявся від частувань гостинного господаря, говорив багато і часом аж занадто відверто, випитував, чи немає у Юрка впливових знайомих в державних установах, «потрібних людей» у громадських організаціях. Здавалося, Ян був готовий на все, щоб продовжити і зміцнити знайомство з «молодим інтелігентом».

У Києві Ян виявив надзвичайно широку натуру і коло інтересів: від реалізації привезеного з собою краму до підшукування адреси в Радянському Союзі, не обов'язково

на Україні, на яку в разі потреби можна було б висилати з-за кордону листи, бандеролі, пакунки.

Однак про найсуттєвіше Ян все-таки не наважився сказати і промовчав, що діє за завданням ОУН. Ця перша зустріч завершилась обіцянкою запросити Юрія в гості, щоб віддячитись за гостинне прийняття в Києві.

Свого слова Ян дотримав, і незабаром Юрій Іванченко одержав виклик до Польщі. Так у липні 1975 року він побував у Вроцлаві, Варшаві, зустрівся і вдруге познайомився з Яном. Саме вдруге, бо той постав перед ним зовсім іншою людиною — не допитливим туристом, а настирливим вербувальником.

Ян признався, що належить до української націоналістичної організації. Коли Юрко запитав, до якої саме, чи бува не до бандерівської, він не став заперечувати, хоч тут же прочитав менторську лекцію. Мовляв, бандерівцями їх називають і в Польщі, і на Україні, але там це звучить як погане прізвисько. Самі ж члени Організації українських націоналістів, очолюваної раніше Степаном Бандерою, воліють називатися не «бандерівцями», а «революціонерами». Походження назви ОУН-р пов'язується ще з 1940 роком, коли Організація українських націоналістів розкололась на дві й досі ворогуючі між собою групи: прихильників тодішнього голови проводу українських націоналістів Андрія Мельника і прибічників Бандери, які оголосили себе «революціонерами» і створили окремий — «революційний» провід ОУН.

Ян, до речі, щоб підкреслити своє українське походження, просив при особистому спілкуванні називати його Іваном, розповів, що його батько був в УПА — Українській повстанській армії. Висловив надію, що доживе до часу, коли про це можна буде говорити вголос, а поки що старанно приховує від знайомих причетність батька до УПА, а свою — до ОУН, оскільки це викликало б до нього вороже ставлення оточуючих і зашкодило кар'єрі.

Як видно, згадка про батька була виваженою і цілеспрямованою. Ян тут же постарався на свій кшталт витлумачити особисту Юркову трагедію — загибель батька, якого Юрко так і не бачив. Словом, у повідомленні Яна-Івана закордонному центру батько Юрка і сам Юрко стали «жертвами НКВС». Хай таке твердження не мало під собою найменших підстав, зате звучало інтригуюче і повинне було переконливо вплинути на провідників у Лондоні чи Мюнхені, яким належало схвалити кандидатуру Іванченка чи висловити йому недовіру.

Янові дуже хотілось міцніше припнути Юрія Іванченка до націоналістичної організації і відрізати всі шляхи до можливого відступу. Саме так можна розцінити і його наступну заяву.

Виявляється, Ян доповів своїм ватажкам із закордонного проводу ОУН, що Іванченка йому рекомендували надійні люди і на підставі цих рекомендацій він начебто вже притягнув його до співпраці. Він написав, що Юрко — надійна людина, бо його батько розстріляний НКВС, а сам він цікавиться історією і проблемами націоналізму, хоч орієнтується у цих питаннях однобоко, тільки в обсязі їх висвітлення в радянській літературі.

До того ж, випитавши під час першої зустрічі з Юрком прізвище його знайомого у Львові, який, до речі, нічого спільного з операцією «Бумеранг» не мав, Ян і про нього повідомив оунівський центр. Цей факт Ян використав для дальшого тиску на Юрка: мовляв, і ти такий же, як ми, і твоя інформація пішла до проводу, а значить, у твоїх власних інтересах не псувати з нами стосунки.

Ян зазначив, що від того, погодиться Юрко чи ні бути «своєю людиною» ОУН у Києві, залежатиме і його, Янове, благополуччя. Щоб віддячити Янові за організацію поїздки до Польщі і його клопоту, Юрко повинен був підтвердити вигадку, начебто він дав свою згоду співпрацювати з Яном ще при зустрічі на Україні. Про це Юрко мав ска-

зати і Яновому шефові, з яким він обіцяв познайомити Юрка, звичайно, якщо той не скаже категоричне «ні».

Так Юрко зіткнувся з натуральною людською не порядністю, за якою стояли підступні плани оунівців втягнути його до своєї компанії. Ян і не думав приховувати, що йому і спільникам з-за кордону надзвичайно важливо було б мати «свою людину» серед молоді (тоді Юркові щойно виповнилося 30 років, а Янові було майже вдвічі більше), та ще й у самому Києві.

Іванченко був готовий до того, що цього разу Ян вже напевно поставить перед ним питання про виконання завдань ОУН, а може, й інших закордонних служб. Різні варіанти такої розмови ґрунтовно і всебічно розглядалися перед його поїздкою до Польщі. Але все йшло якось навиворіт: спочатку Ян відзвітував про Юркову згоду співпрацювати з ОУН, а вже потім зажадав від нього підтвердити вигаданий варіант «домовленості».

Наростало обурення такою безпардонністю, і Юрію нестерпно схотілося відкрито заявити Янові про неприйняття нав'язуваної йому гри без правил, а заодно і самого націоналізму. Але ж, з іншого боку, розрив з Яном позбавляв можливості виявити іншого його спільника.

Почуття відповідальності за виконання взятого на себе зобов'язання, професійна журналістська і просто людська цікавість переважили: Юрко пристав на Янову пропозицію, пообіцяв пристойно поводитись під час зустрічі з його шефом.

Зустрічі довелось чекати кілька днів. Юрко знайомився з Польщею, відкривав нову для себе країну, а Ян постачав його літературою. Це були виготовлені за кордоном міні-брошури у компактній упаковці, розрахованій на нелегальне перевезення через державні кордони. З них Іванченко дізнався про історію Організації українських націоналістів, Антибільшовицький блок народів, частково ознайомився з матеріалами П'ятого великого збору ОУН. Власне документи, а не пропагандистські розумування

становили найбільший інтерес. Вони містили виступи ватажків ОУН на «великому зборі», що відбувся роком раніше, його постанови.

Неупередженій людині, яка б ознайомилась з цими матеріалами, перш за все впала б в око патологічна ненависть до українського народу, до Батьківщини, котрою просякнута кожна її сторінка. В документах, які стосуються міжнародного становища і зовнішньополітичної діяльності ОУН, стверджувалось, що в її інтересах є «розбудова європейського мілітарного потенціалу, з атомовим включно, за партнерства та союзу із США». Тому націоналісти звертались до американських правих та союзних їм реакційних сил з закликом «бути постійно у психологічній офензиві» (тобто у психологічному наступі), «зірвати всякі взаємини з СРСР», «розв'язати (тобто розпустити) ООН як форум російської і комуністичної диверсії та пропаганди». Тут же містилось прохання «давати політичну, моральну та іншу підтримку» як самим українським націоналістам, так і іншим подібним закордонним організаціям.

Крім того, за «чисто організаційними» настановами П'ятого великого збору ОУН відчувалися (і, як незабаром виявилось, небезпідставно) явно шпигунські та ідеологічно-диверсійні мотиви. Зокрема, постанова, якою спрямовувалася діяльність ОУН проти Української РСР, вимагала:

- збирати відомості про радянські Збройні Сили, економічний потенціал України, про радянських і партійних активістів;

- використовуючи, як записано в постанові, «ревізійністичні та реформістичні тенденції», «розбіжності й суперечності», вести розкладницьку роботу, «викликати хаос у ворожих рядах» і врешті-решт «розхитувати систему»;

- «вишукувати людей», які могли б стати потенційними виконавцями цієї націоналістичної програми...

Нарешті Ян представив Іванченка своєму «зверхникові» Томашу і розписав його можливості розгорнути організаційну роботу на Україні. Проте реакція «зверхника» справила на Яна, та й на Юрка таке враження, наче на них вилили цебер холодної води. Томаш байдуже слухав Яна, приглядався до Юрка, майже нічого не запитував і пішов, так нічого й не сказавши по суті. Довелося Янові додатково і, судячи з усього, конструктивно поговорити з Томашем. Через кілька днів «зверхник» знову зустрівся з Яном і Юрком, цього разу у Варшаві. Говорили конкретно і по-діловому, як давні знайомі і спільники.

При цьому Томаш особливо наголошував на тому, що Юркові, бачте, виявлено велике довір'я. До того ж у листі на адресу лондонського центру він висловив сподівання, що нарешті можна буде налагодити відповідну організаційну роботу, а також добування інформації про події і процеси на Україні.

Перше конкретне доручення від Томаша полягало у вивченні контрпропагандистської діяльності засобів масової інформації на Україні. «Дослідників» з Лондона цікавило все, що друкується в радянській пресі про український націоналізм і окремих націоналістів та їх адептів. Книжки, брошури, статті з газет і журналів на цю тему треба було збирати і висилати до Польщі для подальшого пересилання в оунівський центр.

Томаш розпитував також, чи є у Юрка можливість приймати людей з-за кордону, яким небажано зупинятися в готелях. До появи в Києві націоналістичних чи яких іще там інших нелегалів, правда, не дійшло. Проте Томаш тут же запропонував Юркові надіслати офіційні виклики на відвідини Києва йому і Янові.

При розставанні Томаш і Ян уже вважали Юрка своїм спільником, повідомили підставні адреси для листування, свої справжні адреси і біографічні дані, необхідні для

оформлення їхнього запрошення у приватних справах до Києва.

Згодом Юрій Іванович дізнався, що Томаш вигідно представив своїм «зверхникам» їх зустріч як включення до організаційної роботи на Україні «молодого інтелектуала», котрий, мовляв, понад усе прагне скласти свою голову заради «спільної справи».

У вересні того ж року Томаш побував за кордоном, де зустрічався спочатку з функціонерами оунівської СБ — служби безпеки, а в Мюнхені — з подружжям Стецьків: Ярославом — головою проводу ОУН-р і Антибільшовицького блоку народів та Славою — його найближчим помічником по націоналістичній діяльності.

До цього Томаш (його справжнє прізвище Білинський, а оунівські псевдоніми — Стефан, Євген) уже близько десяти років підтримував листування і особисті контакти з функціонерами бандерівської ОУН, виконував їхні доручення, надсилав інформацію, хоч дуже часто доповідав лише про те, що вважав вигідним для себе. Зокрема, перед П'ятим великим збором ОУН він вніс пропозицію щодо активізації оунівської діяльності за кордоном і в краї, тобто в УРСР та в Польщі, не забарившись відрапортувати при цьому про нові контакти на Україні. Не дивно, що Стецько втішався таким помічником, хвалив його за старанність.

Саме від Стецька та його підлеглих Євген і отримав завдання, які стосувалися Юрія Іванченка. Перш за все йшлося про організацію випуску від імені «групи патріотів» підпільної газети під назвою «Самостійна Україна» або «Самостійність». Матеріали для неї і друкарську техніку обіцяли надсилати з-за кордону.

І дійсно, дещо пізніше, через тайник у Львові, спеціально обладнаний Святославом Панчишиним, з-за кордону переслали високопродуктивний розмножувальний апарат «Ронео-270» з набором необхідного причандаля.

Стецькові над усе залежало, щоб інформація про існування і діяльність підпорядкованого йому «визвольного руху» надійшла його шефам з шпигунсько-диверсійних служб не тільки від нього самого, а й ще яким-небудь шляхом. Так, тоді ж, у вересні 1975 року, він запропонував «кадрам у краї» виготовляти особисті й групові звернення, меморандуми, петиції, інформаційні листи і все це слати на адресу західних інформаційних і дипломатичних представництв у Радянському Союзі.

Такими були завдання, передані «групі Панчишина» з проводу ОУН-р і відомств, які спрямовують його діяльність. Їх виконання, звичайно, могло б завдати шкоди радянським людям і країні в цілому. Виникла практична потреба локалізувати підривну діяльність закордонного центру ОУН-р, викрити можливих його провокаторів на території України і Польщі, змусити закордонних провокаторів працювати вхолосту і тим самим сприяти справі захисту нашої Вітчизни від зазіхань капіталістичних шпигунсько-диверсійних служб. Про це йшлося в розмові з працівниками Управління Комітету державної безпеки Української РСР при розгляді результатів поїздки Юрія Іванченка до Польщі в липні 1975 року.

Так склалося, що Томаш Білінський зустрівся спочатку не з Святославом Панчишиним, а з рекомендованим ним Юрієм Іванченком. Разом з іншими завданнями він доручив йому слідкувати за своїм безпосереднім керівником — Панчишиним і про все підозріле доповідати оунівському проводу, послуговуючись тайнописом. Для цього Білінський передав Юркові рецепт виготовлення спеціального чорнила, навчив користуватись ним.

Слідкували за Панчишиним, як, зрештою, і одне за одним, й інші «знайомі», як мали безпосередні контакти з стецьковими поплічниками. Коли про них стало відомо працівникам державної безпеки, вдалося зробити так, що саме вони при особистій зустрічі з Білінським-Євгеном

охарактеризували Панчишина як «міцного» одноступця. Це була вагома рекомендація.

У серпні 1976 року Євген нарешті особисто зустрівся з Святославом Панчишином і в подальшому волів контактувати саме з ним, а вже через нього з іншими своїми співниками на Україні. Таким чином, було викрито кілька раніше не відомих контактів закордонного центру ОУН, а їхні дії підпорядковано умовам гри, прийнятним для операції «Бумеранг».

Стосовно ж Юрія Іванченка, то йому ще довелося приймати в Києві Яна-Івана, в різний час зустрічатися з ним і з Євгеном у Львові. В закордонному центрі навіть підхвалювали Юрка за сумлінне ставлення до виконання їхніх завдань, а в так званому організаційному листі, привезеному Штокало від нового голови проводу ОУН, дослівно говорилося таке: «В питанні спеціалістів, то, крім тих, що їх назвав Петро, варто додати Юрка, бо ж він має великий досвід. Потрібно теж застановитися над помічником для ординатора».

«Спеціалістами» в листах з-за кордону називалися члени центрального проводу ОУН: Петро, він же Мирон, — член групи Панчишина; «помічник для ординатора» — заступник голови проводу ОУН-р, посаду якого до своєї смерті в 1983 році обіймав Білинський-Євген. Як бачимо, Юрій Іванченко ледь-ледь не став членом центрального проводу ОУН. В даному випадку похвала голови проводу ОУН свідчить, що Юрко майстерно вів свою гру.

ПАПЕРОВИЙ ПРОВІДНИК

Томаш Білинський, дарма що носив титул заступника голови проводу ОУН-революціонерів, виявився лише проміжним щаблем в ієрархічній драбині, верх якої губиться в штучно напущеному тумані недомовок. В інтересах істини спробуємо добратися і до її верхніх щаблів. А тим

часом не завадить бодай побіжно поглянути на шлях, який привів до прямих підливних дій проти власного народу Томаша, його найближчого помічника Яна-Івана та інших осіб, уже відомих нам з попередньої розповіді, і тих, котрі з'являться в ній пізніше.

Отже, Томаш — оунівський функціонер Євген, Стефан, а при спілкуванні з групою Панчишина-Іванченка на Україні — ще й Адам, він же Хома Білинський. До 25 років жив на Україні, одержав інженерну освіту в Львівському політехнічному інституті, а 1944 року виїхав до Польщі. Тут він починає працювати в галузі виробництва штучних тканин. Завдяки непересічним організаторським здібностям, знанню іноземних мов Білинський опинився так би мовити на вістрі міжнародних контактів не тільки воєводського, а й всепольського масштабу. Завдяки йому було укладено чимало вигідних комерційних угод. Поїздки Білинського за кордон значною мірою стимулювала наявність там родичів. Вони запрошували його до себе, щедро пригощали, випитували і про нього самого, і про речі, котрі явно лежали за межами суто родинних інтересів.

Часті закордонні службові поїздки не залишалися поза увагою й закордонного центру Організації українських націоналістів. Її служба безпеки знайшла можливість встановити за Білинським нагляд безпосередньо в Польщі. Однією з заговик для есбістів стала Томашева дружина, вихована в польському середовищі і в польському дусі. Тільки коли вияснилось, що її батько свого часу «втік» з України, що певною мірою ріднило його з деякими оунівцями, вони дійшли висновку, що українські гени Томашевої дружини переважають її польське виховання. Таким чином, остання перешкода відпала, і сам шеф СБ Іван Кашуба санкціонував встановлення з Томашем контакту.

Сталося це під час чергової поїздки Білинського у Великобританію. «Хресним батьком» Томаша-оунівця став

есбіст Захарчук, який у присутності двох анонімних асистентів у приміщенні бандерівського Союзу українців у Великобританії (СУБ) зажадав від Томаша зібрати і передати йому інформацію про можливі угруповання на Україні націоналістів або інших сепаратистів. Особливо цікавило СБ все, що стосується обставин смерті родича Білінського, колишнього ватажка ОУН в західних областях України Романа Шухевича.

1967 року в дію було введено ще більші калібри есбістсько-оунівської мафії. За Томашеву душу вхопився не якийсь там оунівський «рядовик», а функціонер так званої інформаційної служби при СБ, член територіального проводу ОУН у Великобританії Ілля Дмитрів, він же Іван Рубіжний, він же Урбанський, Борецький і т. д.

Цей оунівський провідник мав за плечима велику школу прислужництва іноземним розвідкам. Стосовно ж його так званої ідеологічної платформи, то вона міцно опиралася на профашистські постулати довоєнної ОУН та практику нацистських СС, скріплену особистою службою в есесівській дивізії «Галичина».

Дмитрів і Білінський розходилися після зустрічі задоволені один одним. Дмитрів міг доповісти своїм зверхникам з ОУН і Сікрет інтеллідженс сервіс, що в Польщі почала діяти ще одна «своя людина» з перспективою перенесення потрібної цим організаціям діяльності на територію Радянського Союзу. Томашеві ж сумніви щодо безпеки взятих на себе зобов'язань певною мірою компенсував грошовий аванс і перспектива більш солідних винагород у майбутньому.

Дмитріва цікавили насамперед можливості поїздки Білінського до Радянського Союзу, і він уже багатів думкою, уявляючи, як Томаш постачатиме його «делікатною» інформацією про націоналістичний спротив, а разом з тим про стан економіки, збройних сил, спрямованість ідеологічної і контрпропагандистської роботи в УРСР, повідом-

лятиме про притягнення до «співпраці» нових помічників і виконавців, про творення «клітин», «експозитур», а може, й цілого підпілля на українських землях.

Томаш Білінський виявився кмітливим і запопадливим виконавцем. Уже на початку 1969 року він порадував Дмитріва і його зверхників цікавою інформацією про своє перебування у Львові. Там він зустрівся зі своєю родичкою Наталею Шухевич-Березинською, вислухав її розповідь про смерть чоловіка Романа Шухевича, про арешт її сина Юрка.

У своєму звіті центрові Дмитрів не пошкодував фарб, щоб змалювати ці родинні контакти як організаційні зв'язки з дружиною покійного провідника ОУН на західноукраїнських землях. На прохання Шухевич-Березинської Томаш дав їй адресу своїх знайомих з Вроцлава, яку можна було б використати для листування за схемою Львів—Вроцлав—США. В інтерпретації Дмитріва це звучало як «канал організаційного зв'язку на Україну».

Підсумовуючи перші результати виконання Білінським завдань закордонного центру, Ілля Дмитрів наголосив, що тепер починається новий етап їхньої співпраці.

Її характер розкриває поставлена Дмитрівим на перше місце потреба забезпечити житлом їхнього «колегу», якому небажано поселятися у готелі. Тут же Дмитрів відірвав шматок фотокартки дочки Томаша. Для нелегала, котрий пред'явить цей шматок, Томаш повинен був зробити все.

Разом з тим Томашу Білінському було рекомендовано підшукати надійних людей у Кракові, Перемишлі, повідомити в центр їхні дані. Дмитрів заздалегідь обумовив речовий пароль для зв'язку з ними: три п'ятипенсові поштові марки, перекреслені суцільною рисою. Дві марки Дмитрів вручив Томашу для передачі майбутнім його помічникам. Третю марку мав би пред'явити оунівський посланець.

Тоді ж Білінський отримав адресу в Брадфорді для шифрованого листування з особливо конфіденційних питань. Крім різних засобів камуфляжу, текст повідомлень треба було шифрувати цифрами, які відповідали сторінці і рядкові видання, де значилося відповідне слово чи вираз. Для цього зупинилися на польсько-англійському словнику. Розшифрувати такі повідомлення з Польщі могли і в оунівському проводі, і безпосередньо у відповідних англійських службах, які на правах хазяїв могли контролювати листування.

Крім цього основного завдання, Білінський отримав ще чимало інших доручень, які не тільки доповнювали його (наприклад, вивчення митного контролю, паспортного режиму), а й далеко виходили за його межі. Дмитрів пояснив, що «високі керівники» вважають обстановку в Польщі близькою до тої, що склалася в Чехословаччині напередодні серпня 1968 року, і хотіли б максимально використати її на свою користь.

Само собою, Дмитрів та інші провідники ОУН покладали великі надії на створення оунівського підпілля в Польщі і всіляко розхвалювали Білінського і його можливості. Тож не дивно, що акції останнього зростали — як в очах проводу, так і відповідних спецслужб. Особливої ваги надали їм особисті зустрічі Томаша у Львові з Юрієм Шухевичем та деякими іншими особами, які мали складності у відносинах з властями.

Було це восени 1971 року. «Нагору» пішли браві звіти. Їх істотно доповнювали хвалебні відгуки чільних діячів оунівського проводу Володимира Леника, Івана Холявки, Маркіяна Зайця, з якими Томаш Білінський зустрівся в Мюнхені. До того ж кожний з них прагнув поставити «успіх» зустрічі з Юрком Шухевичем у пряму залежність від власної участі в інструктуванні оунівського емісара.

Весною 1972 року Томаш Білінський був представлений

тодішньому провідникові ОУН Ярославу Стецьку. Його вразила таємничість, з якою була обставлена ця зустріч. Вона відбувалася в Лондоні на квартирі стецькового прихильника Білана, куди привели Білинського Ілля Дмитрів і есбіст Микола. Стецько приїхав автомашиною у супроводі двох охоронців, а двогодинна розмова відбувалась тет-а-тет, навіть Дмитрів не удостоївся «честі» слухати закомплексованого на вождизмі Стецька.

Основною турботою останнього було намовити Томаша на якнайтіснішу співпрацю з метою одержання постійної інформації з краю. Для цього, наполягав Стецько, необхідно створити відповідну організаційно-розвідувальну сітку на території України і Польщі, а також встановити ділові контакти з усіма антисоціалістичними елементами — польськими, сіоністськими, крім (і то категорично!) російських. Принагідно Стецько зазначив, що ОУН уже налагодила зв'язки з сіоністською Лігою захисту євреїв і домовляється про спільні дії проти закордонних представництв СРСР.

Тут слід додати, що перед тим Дмитрів розповів Томашеві про вчинені оунівськими бойовиками підпали радянських представництв за кордоном, заплановане викрадення окремих дипломатів для обміну на «політичних в'язнів» та провокаційні акції, які готувалися проти спортивної делегації Радянського Союзу на XX Олімпійських іграх у Мюнхені.

Зрозуміло, що націоналістичні ватажки намагалися використати зустрічі з «представником краю» не лише для підняття особистого авторитету перед нижчими за рангом членами проводу ОУН, а й для того, щоб створити відповідне враження на босів із спеціальних служб Англії, Західної Німеччини.

Тому Томаш Білинський був нарозхват. З ним прагнули зустрітись, поговорити, а найважливіше — поставити собі на службу і Стецько, і Ленкавський, і такі функціоне-

ри ОУН та служби безпеки, як Дмитрів, Кашуба, Захарчук, Равлюк, Заяць, Микола...

Тож Томашеві було дивним почути від Дмитріва напередодні зустрічі з Стецьком, що для закордонного оунівського центру безпека однодумців є найголовнішою турботою, а тому про його співпрацю з Центром знають тільки п'ятеро «високих керівників ОУН». Які там «п'ятеро», коли Томашу не вистачило б пальців на обох руках, щоб порухувати всіх, хто тільки на переломі 60—70-х років від імені закордонного проводу вів з ним переговори, інструктував, випитував.

До контактів з Білинським та іншими членами його групи в краї залучалося набагато більше осіб, ніж про це говорилося задля красного слова. Таким чином, оунівці не виявляли справжньої зацікавленості в дотриманні конспірації і забезпеченні належної безпеки своїх співників у Польщі й на Україні. Більше того, оунівським провідникам різних рангів праглося кричати на кожному перехресті про свої успіхи, здобутки, про наявність організаційних зв'язків з «патріотами» і «борцями». Кожний з провідників намагався використати контакти з «підпіллям» для підняття власного престижу в очах вищих керівників і колег-конкурентів. Заради цих шкурних інтересів більшість з них ладна була без найменшого вагання відкинути конспірацію і знехтувати інтересами і безпекою «своїх людей».

Та й якої порядності можна очікувати від оунівських верховодів, вихованих на суто егоїстичних, людиноненависницьких догматах, запозичених у німецького нацизму. Адже сам Ярослав Стецько добре відомий як гітлерівський колабораціоніст, не обтяжений жодними моральними принципами.

Грунтовний єсесівський вишкіл в дивізії СС «Галичина» пройшов Ілля Дмитрів, який особисто за дорученням шефа СБ ОУН Івана Кашуби залучив Білинського до роботи

в ОУН і багато років підтримував з ним особистий зв'язок.

Служили в цьому яничарському формуванні й член проводу ОУН-р в Англії Григорій Драбат, і есбіст Микола, з якими Білинському довелося зустрічатися в Англії. До речі, останній кожного разу називався іншим іменем, говорив, що його оунівський псевдонім — Вільшенко, а справжнє прізвище — начебто Петро Яроцький.

Через службу в дивізії СС «Галичина» пройшов і нинішній ватажок ОУН-р Василь Олеськів, який теж особисто зустрічався з Білинським-Стефаном і до самої київської прес-конференції у вересні 1988 року намагався керувати своїми «спільниками у краї», складав для них нові завдання, підказував, як їх слід було б виконувати, а найголовніше, як звітувати про здобутки.

Життєвий досвід, аналіз зустрічей з оунівськими провідниками підказували Білинському, що його власна безпека аж ніяк не є головною турботою оунівського центру. Якщо там і не хотіли його провалу, то виключно тому, щоб якомога довше спекулювати на зв'язках з «представником з краю».

Знайомство з Білинським Ярослава Стецька підганяло одного з претендентів на вождівство в ОУН, колишнього голову проводу ОУН-р, а на той час — шефа референтури зв'язку з краєм Степана Ленкавського, і він протягом серпня-вересня 1972 року зустрічався з Білинським у Римі й Мюнхені. У Римі Ленкавського супроводжував Ілля Дмитрів, а в Мюнхені — есбіст Микола.

Під час цих зустрічей Ленкавський «просвітив» Білинського щодо методів, якими послуговується сам і які рекомендує застосовувати у роботі в Польщі і на Україні. Серед них — поширення чуток і анонімних листів-звинувачень, розрахованих на компрометацію «неугодних» керівників, а також розповсюдження листівок-гасел типу «Україна бореться...», що мало б свідчити про активну роботу очолюваної Білинським групи.

Окремо було виділено вказівки щодо підготовки до чергового Великого збору ОУН, який планувався на наступний рік. Білинському доручалось надіслати на підставні адреси оунівського центру низку «документів», розрахованих на афішування діяльності ОУН в краї і на підтримку заходів теперішнього керівництва закордонного проводу ОУН-р.

Ленкавський, зокрема, заявив Білинському, що очікує від нього «програмного виступу», який з додержанням конспірації і зашифровки автора можна було б зачитати на великому зборі. У виступі мала б бути висвітлена економічна і політична ситуація на Україні, а також церковні, соціальні питання з вимогами «самостійності України» включно і, звичайно ж, пропозиції щодо ідейної і політичної основи, організаційних форм підпільної роботи в сучасних умовах.

Треба сказати, що Ленкавський багато чого не договорював. Річ у тім, що у його висловлюваннях у зарубіжній націоналістичній пресі і виступах перед оунівською аудиторією явно декларувалися профашистські погляди. Більш того, він відверто закликав оунівських ватажків «мати відвагу прийняти і власне перед собою визнавати, що ми — таки фашисти». До чого, правда, не дійшов Ленкавський — це до того, аби чесно визнати, що сам він свого часу продався абверу і слухняно виконував накази цієї нацистської диверсійної служби.

Абверівсько-оунівський конспіратор Ленкавський запропонував Білинському підібрати на лодзинському цвинтарі тайники для двосторонньої «безконтактної» передачі інформації та інших шпигунських матеріалів. На додаток домовились щодо кодованих повідомлень про закладення в тайник матеріалів, отримання через нього пошти з-за кордону. Для цього мали бути використані видові листівки, які в залежності від зображених на них пейзажів мали б означати: «тайник закладено», «ма-

теріали отримано» і т. п. Тоді ж було домовлено про порядок складання інформації для Центру з використанням тайнопису. Референт зв'язку з краєм передав Білинському і рецепти тайнопису, і адреси, на які він мав би висилати свої інформації-доноси.

І раніше, при зустрічах-інструктажах з Дмитрівим, діяльність Томаша Білинського і його майбутніх помічників у Польщі й на Україні явно спрямовувалась на шпигунські рейки, а після римсько-мюнхенських розмов з референтом зв'язку Ленкавським не залишалось найменших сумнівів, що саме вимагається від Білинського і хто насправді стоїть за закордонним «націоналістичним центром».

У Білинського встановилися досить близькі стосунки з подружжям Стецьків — Ярославом і Євгенією-Славою, котрі виступали своєрідним тандемом, повторюючи і доповнюючи одне одного в прагненні мати «козирну карту» — вірну їм «свою людину» в краї. В хід було пущено й матеріальне заохочення, або ще простіше — підкуп, і психологічний тиск, підсолоджений розхвалюванням Томашевої «героїчної посвяти» і «значущості».

Врешті-решт під час згаданої у попередньому розділі зустрічі в Мюнхені 16 вересня 1975 року Ярослав Стецько оголосив Томашу Білинському, що він, як «керівник ОУН у Польщі», введений у вузьке, десятиособове, керівне ядро проводу ОУН. З цього часу Томаш став Євгеном і під цим псевдонімом мав би бути відомий обраним членам оунівського проводу.

Томаш-Євген так і не дізнався, чи справді було таке рішення проводу, чи ідея його підвищення в ранг члена проводу ОУН народилася в Стецьковій голові під час розмови в мюнхенському ресторані, щоб таким чином ще більше прив'язати Томаша і його спільників до оунівського центру. Як воно було насправді — це вже Стецькова таємниця, яку він забрав із собою в могилу. Але широко відома його пристрасть до блефування, і збрехати ще раз заради навер-

нення до своєї компанії нового інформатора з-поза «комуністичної завіси» для «вождя» не становило найменших труднощів. Щоправда, як розповідав Томаш-Євген, з цього часу до нього справді почали ставитись з більшою повагою, навіть запрошували для участі в підготовці кінцевих документів Шостого великого збору ОУН.

Очевидно, Стецькові вигідно було мати особистий контакт з новоспеченим членом проводу Євгеном, щоб використовувати його розвідувальні можливості, а найголовніше — козиряти цим контактом перед своїми вищими шефами. Намагаючись не допустити переорієнтації Євгена і його групи на інші закордонні наццентри, Стецько, як на ярмарку, розхвалював очолюваний ним ОУН-р і водночас вбивчо характеризував своїх можливих конкурентів. Так, наприклад, під час згадуваної ресторанної зустрічі він особливо настійно застерігав проти контактів з мельниківською ОУН. Про одного з її ватажків — Осипа Зінкевича Стецько сказав, що той має великі гроші від американської розвідки, але не дбає про куплених ним людей, публікує у диверсійному виданні під назвою «Смолоскип» отримувані від них повідомлення, розшифровуючи тим самим своїх інформаторів. Через такі вчинки, заявив Стецько, в націоналістичному середовищі побутує навіть думка, що Зінкевич паралельно з американською працює також на радянську розвідку.

Мюнхенській зустрічі передувала розмова Білинського у Зальцбурзі з есбістом Миколою і функціонером стецьківської ОУН з Мюнхена Петром Ярошем. Вони передали Томашу сто англійських фунтів стерлінгів, друкарську машинку «Олімпія», а також чергову порцію націоналістичних видань і матеріалів. Серед них були, до речі, матеріали останнього великого збору ОУН, ролик непроявленого кінофільму для його обробки вже на території Польщі і показу «підпільникам».

Говорячи про минулий великий збір ОУН, зальцбурзькі

співбесідники підкреслили, що керована Стецьком організація надалі називатиметься революційною ОУН — ОУН-р — ОУН-революціонерів, а також що вона відходить від вождистських принципів керівництва і очолюватиметься проводом у складі голови і чотирьох членів. Ще чотири місця в проводі залишено для представників ОУН у краї, кандидатури яких повинен назвати Білинський.

Під час цієї розмови не обійшлося без уже знайомої Білинському «профілактики» — попередження про необхідність вірою і правдою служити лише стецьковому проводу ОУН, не піддаватися впливам ворогуючих з бандерівцями груп і особливо мельниківської ОУН.

Гроші, дорогі подарунки, навіть ефемерні пости в проводі ОУН треба було відробляти. В розумінні цього не було розбіжностей між Білинським і його зверхниками з оунівського центру. Тоді ж, у Зальцбургу, Микола передав Білинському вказівку: організувати в Польщі випуск нелегальної націоналістичної газети, видавцем якої мала б бути «група патріотів». Чи справді буде створена така група, чи тільки імітована, Миколу і його шефів не цікавило — їм потрібне було «нелегальне видання», яке можна було б вигідно використати для показу перед зацікавленими колами активності, а то й могутності керованої Стецьком ОУН на території «комуністичної країни».

Ініціатива Миколи і Петра Яроша заскочила Білинського зненацька. Адже в своїх повідомленнях за кордон і попередніх зустрічах-розмовах з оунівськими провідниками він навіть не натякав на можливість організації нелегального випуску газети в Польщі чи тим більше на Україні. Ніхто з його мюнхенських чи лондонських знайомих теж не цікавився реальністю здійснення такого задуму, наявністю фахівців, можливих дописувачів. Виявляється, вони й не були потрібні.

Микола заявив, що матеріали для газети будуть надсилатися з-за кордону. Зрозуміло, що звідти ж повинна

була надійти і друкарська техніка — ксерограф чи якийсь інший розмножувальний апарат.

Як впливає із заяви на прес-конференції Юрія Іванченка, згодом провід ОУН, враховуючи притягнення до співпраці журналіста, переорієнтувався і доручив організацію випуску газети саме йому — Іванченку. Галасу навколо цього нелегального видання було, очевидно, немало, на Україну прислали й друкарську техніку, матриці та інші матеріали. Проте ні одного номера газети апарат «Ронео-270» так і не відштампував.

Одкровення нових зальцбурзьких знайомих, розповідав пізніше Білинський своїм спільникам, допомогло зорієнтуватись, що саме від нього хочуть, і, таким чином, він уже до деякої міри був підготовлений до мюнхенської зустрічі з Стецьком.

Ярослав Стецько підкинув Томашу на кишенькові витрати 50 західнонімецьких марок, передав чимало різних рефератів і просто газетних матеріалів для використання в «підпільній діяльності», а Слава Стецько вручила від себе особисто пляшку віскі.

Ярослав Стецько багато говорив про досягнення керованої ним організації на «зовнішньополітичному відтинку», поінформовував, зокрема, про встановлення тісного співробітництва з закордонними польськими організаціями, які ведуть роботу проти ПНР. Він високо оцінив контакти з польською редакцією радіостанції «Вільна Європа», з керівництвом базованої в Парижі «Культури». Ділився Стецько і своїми планами поширення впливу ОУН-р на закордонні українські православні церкви, дальшої підтримки кардинала Йосифа Сліпого, котрий на той час проголосив себе патріархом. Стецько бідкався, що «зрадники» — митрополит Германюк з Канади, єпископ Сапеляк з Аргентини і єпископ Горняк з Англії — виступили з відкритим листом проти створення патріархату і їхню думку поділяє папа римський Павло VI.

Тут же Стецько доручив тепер уже членові проводу ОУН-р Євгену звернути особливу увагу на, так би мовити, зовнішнє оформлення діяльності групи «однодумців» в Польщі і на Україні. Інформація,—повчав Стецько,—це добре, але ще важливішим є показати західним державам, що в краї є і діє антиурядова «патріотична група», «група спротиву» — називати її можна як завгодно. Основне — щоб про неї знали ті кола, від яких залежить матеріальне забезпечення і саме існування ОУН-р. Словом, треба організувати засилання західним агентствам, посольствам, представництвам у Москві листів, повідомлень, інформацій, скарг, заяв, матеріалів «самвидаву», меморандумів тощо. І щоб усі вони свідчили, що на Україні діють кола, сили, групи, організації, близькі за своїм духом до керованого ним, Стецьком, угруповання.

Стецько пообіцяв, що конкретні адреси Євгенові повідомить Микола на додаток до переданих йому ще 1972 року адрес «Британського клубу» і «Американського хауз клубу» в Москві.

Особиста зацікавленість Ярослава Стецька в контактах з Білинським-Євгеном сприяла поступовому зміцненню його становища в закордонному проводі ОУН. Так, улітку 1982 року під час перебування в Англії Євген взяв участь у засіданні проводу, на якому, крім Ярослава Стецька, були також Ілля Дмитрів, Василь Олеськів, Іван Кашуба, Ярослав Деремєнда. На засіданні Євгена затвердили заступником голови проводу ОУН, тобто заступником самого Стецька. Стецько «заохотив» його оунівським «Золотим хрестом», «Срібною медаллю Степана Бандери», а при від'їзді з Англії йому вручили 5000 американських доларів. Акції Євгена зростали ще й тому, що саме в той час відбувалися так звані «польські події». Оунівський центр серйозно розраховував з допомогою групи Євгена використати їх для роздмухування антисоціалістичних і особливо антирадянських настроїв серед українського на-

селення ПНР. Характерно, що за організацію роботи провід ОУН розплатився американськими доларами.

Додому Білинський-Євген-Стефан привіз мікроплівку з рішеннями Шостого великого збору та іншими матеріалами ОУН, у тому числі постанови комісії військового штабу СБ, вказівки щодо стратегії і тактики підривної антисоціалістичної роботи в сучасних умовах, а також з питань пропаганди, роботи серед віруючих, молоді.

Важко сказати, як склалася б дальша кар'єра Томаша Білинського в ОУН, його подальші контакти з таємничим закордонним «Центром», рука якого постійно відчувалася в конкретних ділах оунівського проводу і його вказівках. Та сталося неочікуване, хоч і неминуче. В липні 1983 року Томаш Білинський помер, і функції підтримання контактів з закордонним центром перейшли до його найближчого помічника Яна-Гордона. 1986 року не стало й Ярослава Стецька. Згодом його замінив Василь Олеськів.

Білинський встиг познайомитись з Олеськівим, коли той тільки-но робив свою кар'єру в ОУН. За характером Олеськів ненабагато відрізнявся від свого тодішнього шефа Стецька. Як і останній, Олеськів застерігав Білинського перед можливими контактами з мельниківцями, твердив, що їхні «вожді», а саме Олег Штуль-Жданович і Микола Плав'юк, є по суті «советофілами» або принаймні перебувають під стислим контролем «советів» з усіма згубними наслідками для всіх, хто належить до ОУН-м чи є її прихильником.

Олеськів поінформував Білинського, що всупереч позиції мельниківців щодо недоцільності створення за кордоном єдиного політичного центру українських націоналістичних організацій бандерівці, тобто члени ОУН-революціонерів, є прихильниками такого центру, сподіваючись, що в ньому вони змогли б створити більшість, захопити чільні місця і таким чином поширити свій вплив на досі не підпорядковані їм угруповання.

В залі
прес-конференції
14 вересня 1988 р.

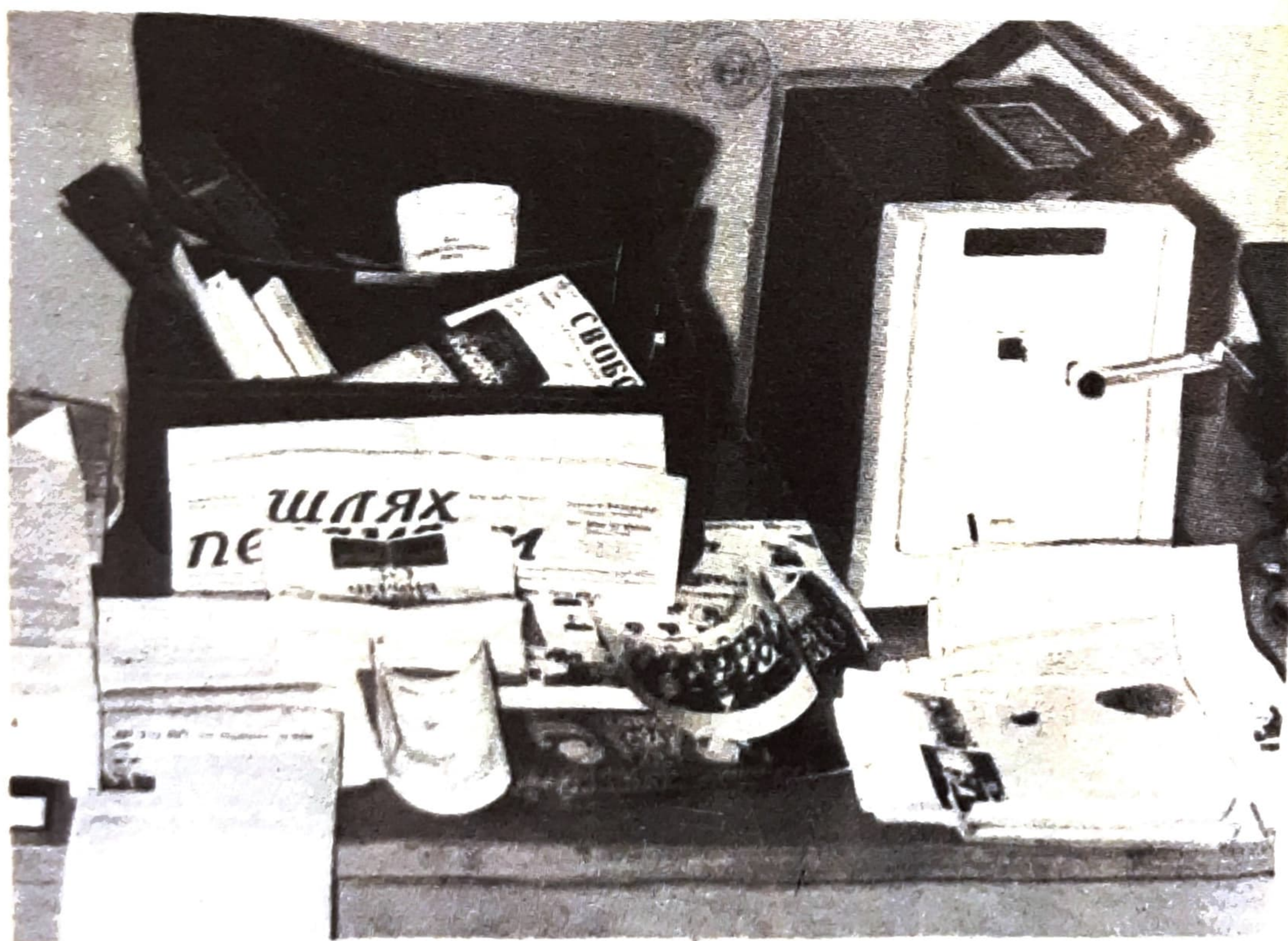
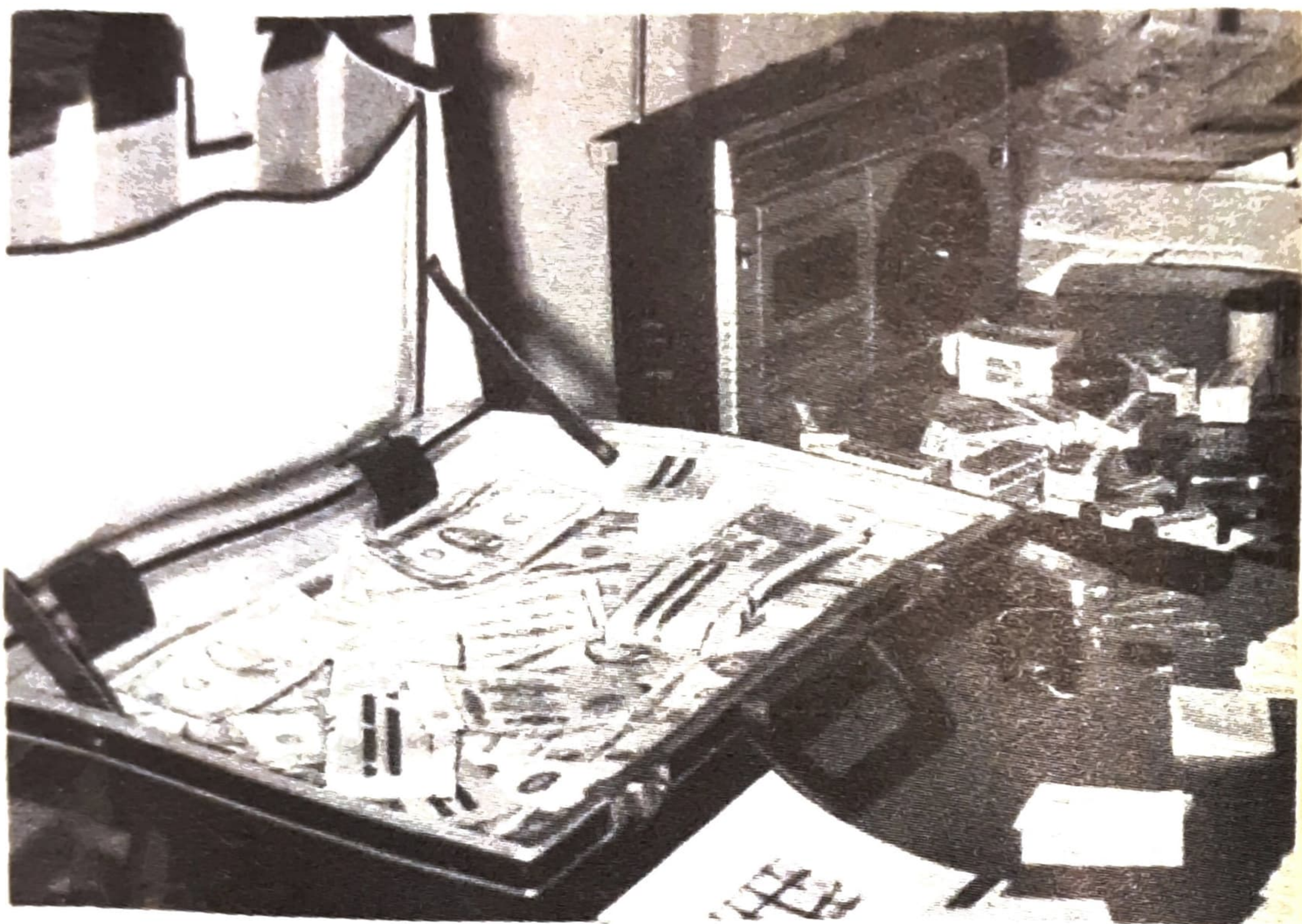

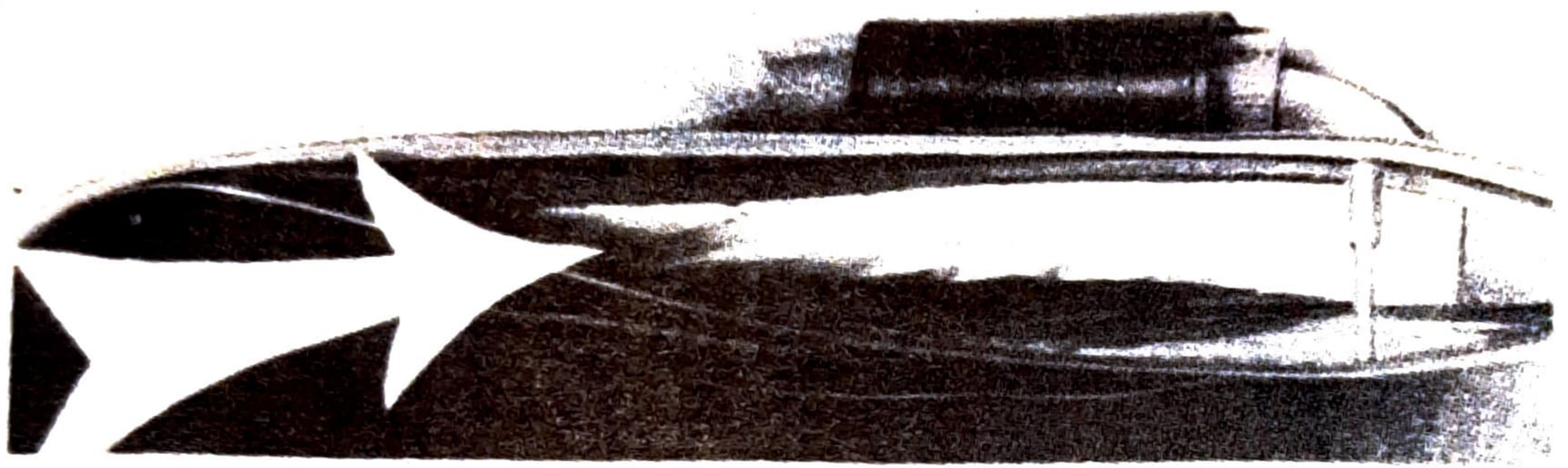
Святослав Панчишин
(на передньому плані)
під час прес-конференції

Виступає
Юрій Іванченко

Під час роботи
прес-конференції

*Вкладки
з «поштою» ЗЧ ОУН,
сховані в поясі
і валізці*

*Шпигунське спорядження,
мікроплівки, гроші,
міні-брошури,
призначені для контрабандного
перевезення
через державні кордони*

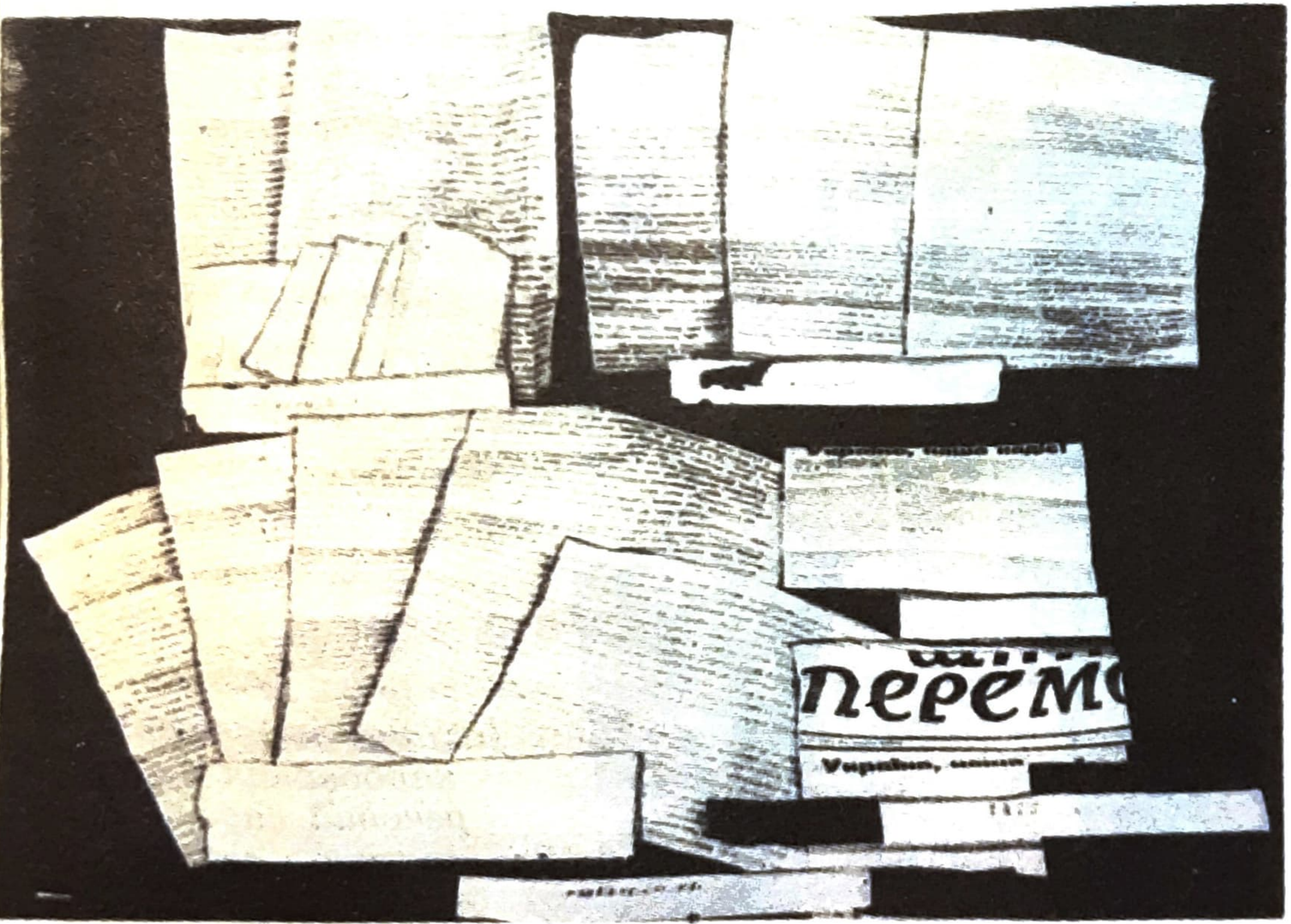
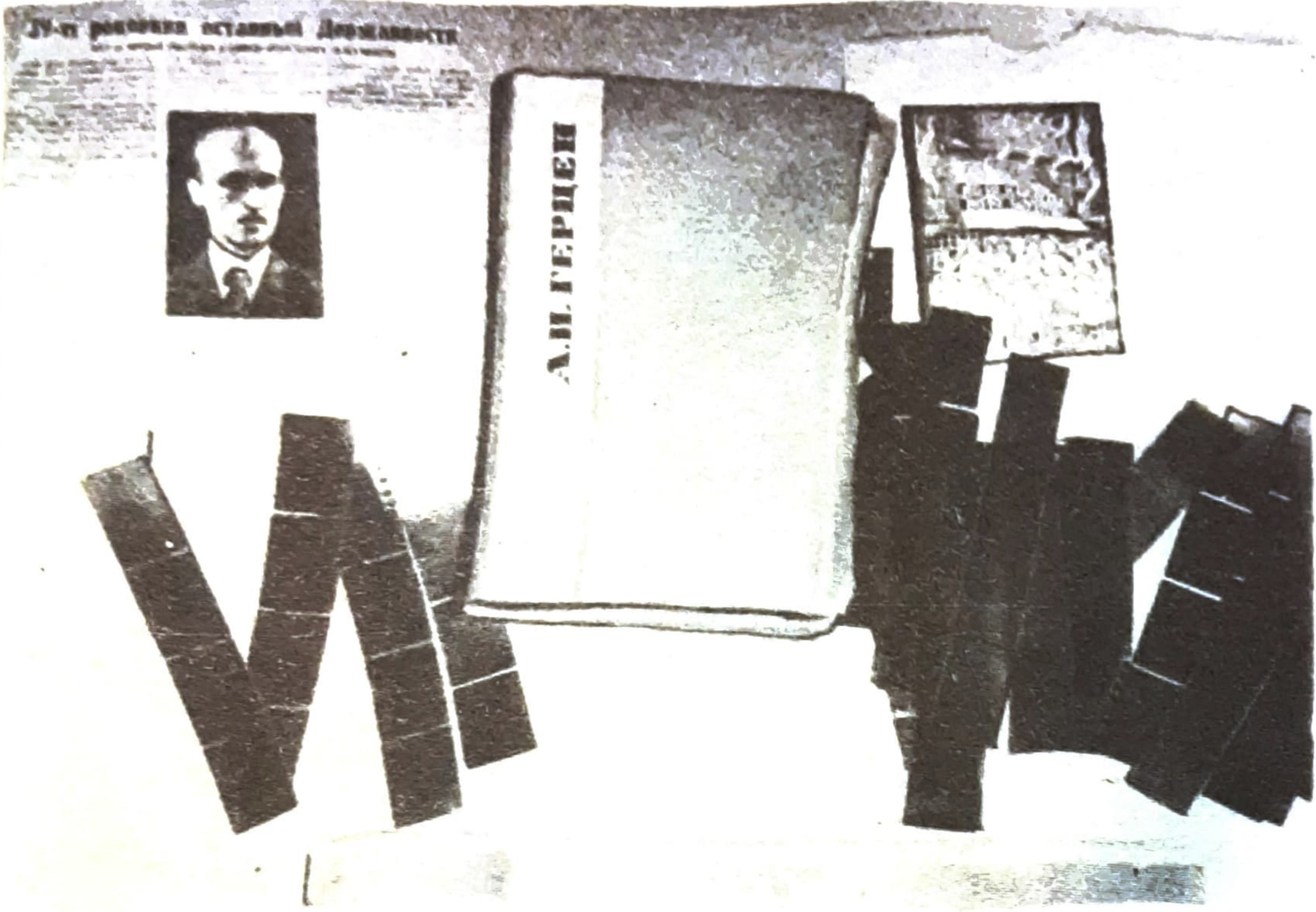
*Валізка з «подвійним дном»,
книжки-контейнери
і їх вміст:
інструкції оунівського проводу,
газети, фотоматеріали*

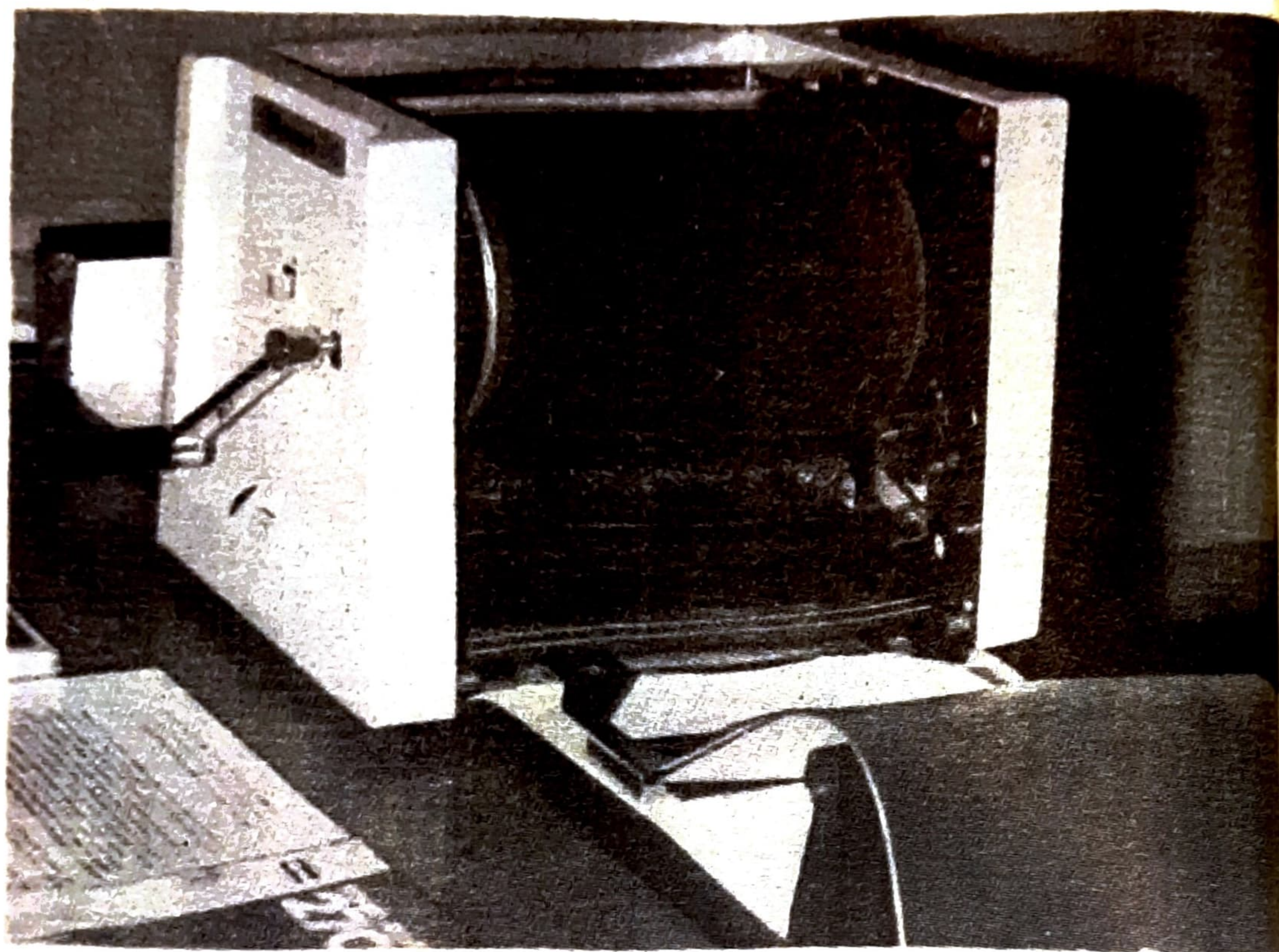

*Інструкції, гроші,
магнітола, фотоплівки — «несесер»
бандерівських емісарів*

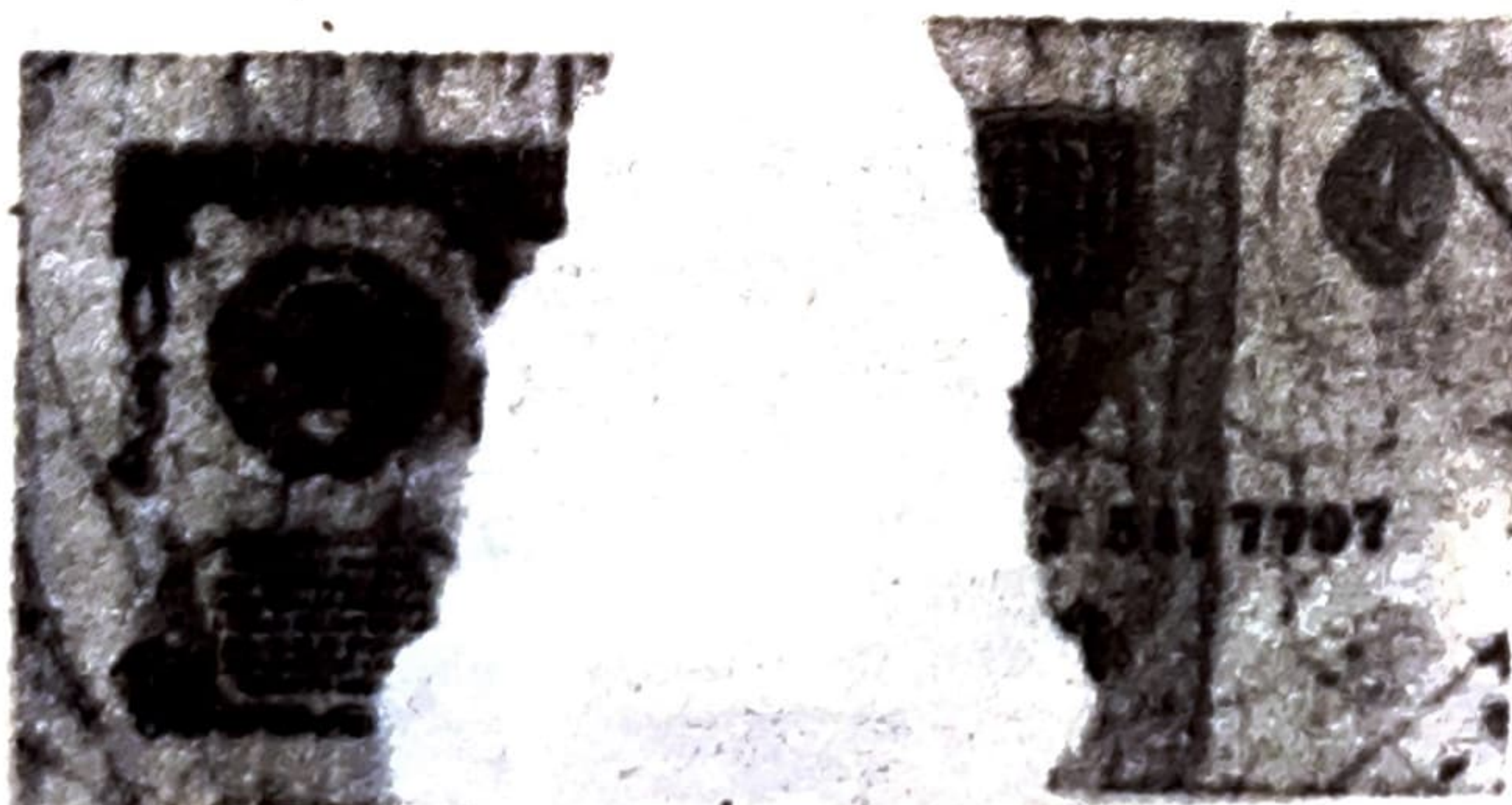
*«Минуле і думи»
Олександра Герцена —
контейнер
для нелегальної «пошти»*

*Вміст одного з тайників:
листи-інструкції, фотоплівки,
матеріали з мюнхенської газети*

Розмножувальний апарат
«Ронео-270»
надісланий з-за кордону
для випуску
«підпільних» видань

Частина розірваного
карбованця —
речовий пароль
для зв'язку з «гостями»
з-за кордону

Вже вкотре Білінському доводилось вислуховувати конфіденційні пропозиції оунівських «стратегів» виступити з того чи іншого підказаного з Мюнхена чи Лондона питання, причому обов'язково оформити виступ як «новацію», «ініціативну пропозицію» від власного імені, а ще краще — від імені якщо не всього українського народу, то бодай «групи патріотів» чи «організації борців за самостійну Україну». Так і цього разу Олесків запропонував підготувати і вислати з краю меморандум чи будь-який інший документ з закликом до закордонних націоналістичних організацій об'єднати свої «визвольні» зусилля в єдиному політичному центрі, керованому поважними, авторитетними, компетентними діячами, тобто ватажками бандерівської ОУН.

Такої ж підтримки Олесків зажадав від Білінського і з питання необхідності створення патріархату Української католицької церкви.

Виступаючи в ролі повноважного представника провідника ОУН Стецька (в той час він перебував у Лондоні, але на зустріч з Білінським не наважився прийти «з огляду на конспірацію»), Олесків також наполягав на необхідності прискорення організації нелегального видавництва в краї, де можна було б друкувати не тільки газету, а й невеличкі листівки.

Отже, протягом кількох років активного контактування з Томашем Білінським-Стефаном-Євгеном у ватажків проводу ОУН-р склалося враження про нього, як про керівника групи націоналістично настроєних людей у Польщі й на Україні, а згодом Стефан став номінальним заступником голови всієї ОУН з підпорядкованими йому кількома такими ж «паперовими» членами оунівського проводу.

Про нові призначення провід повідомив Стефана організаційним листом, датованим серпнем 1980 року. В ньому говорилося дослівно таке: «Вуйко дякує за довір'я. Вод-

ночас схвалює Стеф. у тому характері, як подали, а теж Слав. і Мир., а ще попередньо Дор. на його пост». Тут необхідно розшифрувати цей бандерівський жаргон: Вуйко — це Ярослав Стецько, Стеф. — Стефан, Слав. — Славутич, Мир. — Мирон-Гресь-Петро, Дор. — Дорошенко. Святослав Панчишин. Ну, а значення процитованого речення наведено трохи раніше в цьому ж абзаці.

Олеськів і донині залишився вірним опанованим раніше методам діяльності. Виступаючи на прес-конференції у Києві, представник Комітету державної безпеки Української РСР розкрив потаємну сторінку біографії цього колишнього есесмана, а саме його сумлінну агентурну співпрацю з англійськими спецслужбами під кличкою Карась.

Очевидно, Олеськів-Карась і далі веде лінію, визначену англійськими спецслужбами. Очевидне й те, що він і його боси враховують нову ситуацію, процеси перебудови в Радянському Союзі. Згадавши в організаційному листі «великі зрушення майже на всіх просторах Радянського Союзу, яких, на нашу думку, вже не можна буде спинити», оунівський провідник б'є на сполох. Його тривога викликана тим, що росіяни виходять «з ініціативами, щоб знайти нові форми для вдержання цілості, хай і під іншою вивіскою. В цьому добачуємо небезпеку...».

Тут же автор організаційного листа заходить здалеку: «Ми згодні з оцінкою, що й тепер багато людей задовольняються чи можуть задовольнитися малими уступками в їх користь і що нема центрального унапрямлювання».

Нарешті, Олеськів-Ванда (співробітник Міністерства внутрішніх справ Польської Народної Республіки майор Олександр Мінкович заявив на прес-конференції: «Достеменно встановлено, що під псевдонімом Ванда приховується Василь Олеськів, теперішній ватажок бандерівської ОУН») добрався до найболючішого для нього питання. Він пояснює: «Таким унапрямлюючим чинником повин-

на стати за всяких умов наша Організація українських націоналістів, бо вона єдина має для цього всі і теоретичні заложення, і довголітню практику, а теж і відповідні організаційні засоби».

Ця теза вже не раз обігрувалася в посланнях попереднього ватажка ОУН-р Ярослава Стецька. В них майже дослівно говорилося і про те, що написано в організаційному листі Олеськіва: «Одначе сама організація повинна стояти збоку, впливаючи лише на дальший розвиток, щоб ішов він правильним шляхом»...

Словом, дотримуйтесь класичної тактики провокації: «Підбурюйте, спрямовуйте, підставляйте під удар інших, а самі завжди стійте збоку».

Є в листі й інші знайомі нотки — підштовхування й заохочення «спільників у краї» до максимальної підтримки закордонного центру ОУН: «Числимо на велику допомогу з України, особливо у цьому дуже важливому періоді існування Організації», тобто в період, що настав після Сьомого великого збору ОУН.

Такої допомоги Олеськів не діждеться, як не вдасться йому поживитись, спекулюючи на недоліках і помилках у нашому суспільстві, від яких не гарантований жодний живий організм. Із занадто брудними намірами намагається Олеськів-Карась підступитися до, за його власним висловом, великих зрушень у нашій країні.

ЧЕРЕЗ ТЕРНІІ

Як видно на прикладі Юрія Іванченка, а до слова сказати, і в більшості інших випадків, націоналісти намагаються підшукувати собі можливих спільників переважно серед людей, «ображених» Радянською владою або бодай «потенційно загрожених». В уми закордонних вербувальників не вкладається, що, крім суто особистих, корисливих інтересів, є ще почуття патріотизму, національної

свідомості, врешті-решт почуття власної гідності, які переважають над особистим і обумовлюють непередбачувані націоналістичними індивідуалістами вчинки.

Для провокаторів з націоналістичного центру критеріями надійності кандидатів у спільники стали реальні чи сфальшовані факти репресій з боку радянських судів, обмеження, образи, невизнання здібностей чи й просто нездійснені надії і невикористані можливості.

«Прохідною картою» для виявлення довір'я Іванченку стала «ліквідація енкаведистами» його батька, як з легкої руки оунівця Яна-Гордона було повідомлено провдові ОУН. У колоді таких карт у Білинського-Стефана козирною виявилась його, хоч і далека, а все ж належність до родини «самого» Романа Шухевича.

З втягнутих у націоналістичні тенета учасників групи Стефана практично всі виявились позначеними печаттю минулого — належністю в молоді літа до націоналістичних організацій, судимістю тощо. Це, насамперед, наділені довір'ям закордонного проводу ОУН керівники так званої підпільної групи на Україні Дорошенко — Святослав Панчишин і Мирон-Гресь-Петро.

1944 року Святослав Панчишин з хвилею битих фашистських окупантів утік до Відня, влаштувався на навчання в університет. Коли прийшла Радянська Армія, ухилився від реєстрації як громадянин СРСР, більше того, став на шлях ведення підривної роботи проти своєї Батьківщини. Це й привело його на лаву підсудних. Вийшовши на волю, він здобув вищу освіту, став непоганим лікарем, хірургом-травматологом, потім завідуючим відділенням в обласній лікарні. Здавалося б, працуй, твори, неси людям добро і милосердя.

Та з часом ім'я Святослава Гнатовича Панчишина знову почало відмінюватися бандерівськими функціонерами на всі лади. Він зацікавив їх не як фахівець-лікар, а як «надійна», з точки зору ОУН, людина. «Надійність» Пан-

чишина обґрунтовувалася аж ніяк не «героїчною оунівською діяльністю» — він ніякої участі в цій діяльності не брав і брати не збирався. Закордонних ловців «своїх людей» Святослав Панчишин зацікавив як «жертва репресій», а ще тим, що його рідний дядько Маріан Панчишин, професор медицини, в 1941 році став членом кількадечного «крайового правління» Ярослава Стецька у Львові.

Бандерівська служба безпеки пильно переговорювала з сином Маріана Панчишина Юрком, який по війні переїхав до Сполучених Штатів Америки, і той, мабуть, теж охарактеризував свого двоюрідного брата, як «ображеного» Радянською владою. Цього, очевидно, виявилось достатньо, бо йому почали доручати виконання завдань проводу ОУН-р. Нарешті в серпні 1976 року Святослава Панчишина викликали до Польщі (це було зовсім не важко, бо у Варшаві і Вроцлаві мешкають його рідні тітки по матері) і без великих ускладнень домовились про подальше розгортання підривної антирадянської діяльності на території України.

«Вдалий вибір» кандидатури Святослава Панчишина схвалив і Ярослав Стецько, якому доповіли, що це небіж «того самого Панчишина», члена стецькового уряду 1941 року.

Схвалення Стецька і його особистий інтерес до небожа свого колишнього міністра зробили свою справу. Вже 1978 року Святославу Панчишину було запропоновано всю націоналістичну роботу на Україні взяти в свої руки.

Звернув увагу на Панчишина і нинішній голова проводу ОУН Василь Олеськів. При зустрічі 1978 року з Стефаном у Парижі він дійшов висновку, що Святослав Панчишин уже дозрів до того, щоб його офіційно залучити до виконання найпотаємніших завдань закордонного центру.

Можна вважати, що Стефан випередив Олеськіва, бо ще в січні того ж 1978 року при зустрічі в Польщі до-

мовився з Панчишином про прийом «нелегалів» з-за кордону, вказівки яких мають бути обов'язковими для виконання. Тоді ж вони домовились про пароль («Гість» з-за кордону: «Чи не займаєтесь ви філателією?»), його речові підтвердження (обумовлена листівка з поштовою маркою) та про інші шпигунсько-конспіративні премудрості.

Користуючись наданими йому повноваженнями і виходячи з своїх власних міркувань та амбіцій, Стефан вже наступного року вийшов з пропозицією про включення Дорошенка (так на той час став називатись Святослав Панчишин) до складу головного суду ОУН, «оскільки потреби революційної боротьби можуть поставити на порядок денний питання про суд над зрадниками і провокаторами».

Згодом у колі своїх наближених Стефан пояснював, що, виходячи з такою пропозицією, він прагнув, з одного боку, до підвищення ролі і ваги очолюваної ним організації в краї, а з іншого, до того, щоб отримати через майбутнього члена організаційного суду доступ до свята святих — таємниць карального органу Організації українських націоналістів.

З пропозицією Стефана провід ОУН погодився, і з 1980 року Святослав Панчишин-Дорошенко став іменуватися членом головного суду ОУН-р.

Дуже цікавий лист з України від Греся-Мирона пішов на адресу Стефана у липні 1983 року. В ньому писалося: «Після ознайомлення з рішенням ВЗ ОУН відносно СБ більш уважно переглянули стан нашої безпеки, переклали ці функції на відомого вам Дорошенка». Був у цьому листі й конкретний запит-прохання до вищого керівництва головного суду і служби безпеки ОУН: «Необхідні досвід та знання методів роботи противника, чого, власне, бракує. Тому ми зацікавлені в одержанні порад та допомоги від вас».

Як повідомили Стефанові, на Шостому великому зборі ОУН, який відбувся наприкінці 1981 року, Дорошенка

було затверджено членом проводу ОУН-р, а ще перед збором — головою організаційного суду в краї.

З окремих доручень і рекомендацій закордонного проводу прояснився основний напрямок роботи Дорошенка, який практично зводився до ведення тотальної розвідки — економічної, політичної, військової і такого ж тотального пошуку «ворожої агентури» і «вирішення питань безпеки» навколо основних «клітин організації в краї».

Одна важлива деталь: 1976 року Святослав Панчишин, перебуваючи в Польщі, передав Стефану опис підібраних тайників на Личаківському кладовищі і в багажному відділенні залізничного вокзалу у Львові.

16 січня 1984 року Панчишин-Дорошенко після належної перевірки прибув до одного з тайників і забрав чималий пакунок. Як виявилось, це були дві коробки з восковим папером, книжка з закамуфльованими десятима фотоплівками і інструкціями та інші матеріали до раніше отриманого розмножувального апарата «Ронео-270».

Маніпуляції «члена проводу ОУН Дорошенка» біля тайника було знято на фото- і кіноплівку. На жаль, для повного комплекту не вистачає кінодокументальної зйомки закладання у тайник пакунку посланцями закордонного центру. Це їм вдалося зробити непоміченими.

Ватажками оунівського проводу неодноразово ставилось питання про бажаність особистої зустрічі з Дорошенком. Була про це мова і після смерті Стефана, і після смерті Ярослава Стецька. Проте до такої зустрічі справа не дійшла. Та й без цього продумана діяльність Святослава Гнатовича Панчишина, як і інших його колег, істотно допомогла переконати оунівських провідників не тільки у правдоподібності «організаційної діяльності» на території України, а й у доведенні до закордонного центру цілеспрямованої інформації, розрахованої на відвернення від екстремістських дій на території Польщі і України,

щоб таким чином, мовляв, не зашкодити «інтересам справи». Завоювання довір'я ватажків ОУН-р сприяло також отриманню з-за кордону інструкцій, рекомендацій, технічних і матеріальних засобів, що фактично розкривало наміри оунівського центру і закордонних розвідок щодо проведення роботи на території соціалістичних країн.

Зв'язок з закордонним проводом ОУН тривалий час здійснювався через Стефана. Проте після його смерті Дорошенко і Мирон у 1983 році встановили безпосереднє листування з Центром. В свою чергу оунівські ватажки висловили співчуття з приводу смерті Стецькового заступника Стефана, а в грудні того ж року пролунав зойк розпачу — «Провал!».

Йдеться про затримання бандерівського емісара Ірини Зеленої і виступ у Києві на прес-конференції для радянських та іноземних журналістів одного з керівників «опорного пункту» ОУН Михайла Кухтяка, котрий практично з самого початку контактів з закордонним центром ОУН діяв під контролем і за погодженням з працівниками державної безпеки СРСР.

Як виявилось під час додаткового розслідування, Ірина Зелена використовувалась есбістами Стецька для доставки матеріалів та інструкцій не тільки для групи Михайла Кухтяка.

В липні 1980 і в серпні 1981 року вона привозила від проводу ОУН організаційні матеріали і для групи Стефана. Безпосередньо з ним вона не зустрічалась, а доставляла валізки, нашпиговані інструкціями, грошима, листівками і літературою, на краківську адресу одного з пов'язаних з Заходом націоналістичних прислужників. Про наявність «подарунку» центр листовно повідомляв Стефана, а той самотужки забирав призначені для нього посилки.

Як розповів на прес-конференції майор польського МВС Олександр Мінкович, найважливіші матеріали,

отримані з-за кордону, Стефан зберігав у своєму службовому сейфі, вважаючи, що ніхто, крім нього, не матиме доступу до оунівської пошти. Знаходило збут і закордонне лахміття, хоч воно й служило в основному для камуфляжу — прикриття більш вагомого і небезпечного товару.

Як тільки Ірина Зелена повідомила зверхників про невдачу своєї місії і вимушене знайомство з працівниками польського Міністерства внутрішніх справ, провід ОУН телеграмою (а це передбачалось лише у виключних, украй важливих обставинах) попередив Стефана, щоб той припинив будь-які контакти зі своїм краківським знайомим, оскільки вони загрожують «фіналом Зеленої» — таким же небажаним знайомством з представниками органів правопорядку.

Після цього настав піврічний період мовчання — провід ОУН вичікував, як розгорнеться справа Зеленої і чи не потягне вона за собою нові «справи» кримінального характеру, чи, зокрема, не вибухне краківська явка Зеленої. Лиш наприкінці квітня 1984 року з проводу ОУН Дорошенку написали: «Ми прожили цю зиму без хвороби», тобто без нових провалів.

Господар цієї краківської явки опинився в полі зору закордонного центру ОУН-р ще на початку 70-х років. Спрацювала вже відома схема: досить ґрунтовне вивчення кандидатури через брата, який мешкає в Англії, і поява спеціального вербувальника в особі такого собі «молодого та раннього» оунівського функціонера Андрія Гайдамахи.

Як бачимо, націоналістичному центру ще вдається час від часу створювати явки, опорні пункти і т. п. «організаційні клітини» як на території України, так і в сусідніх соціалістичних країнах. Без сумніву їхня доля визначена наперед — провал, і провід ОУН не дуже тим і переймається: втрати і жертви певною мірою лише додають їм антуражу, підтверджуючи «рух», «чин» і «боротьбу».

РЕВІЗОРИ, КУР'ЄРИ

За час, поки тривала операція «Бумеранг», у Польщі а згодом і на Україні побувало чимало посланців закордонного центру ОУН-р. Одні приїжджали з метою ревізії роботи та інструктажу Томаша Білинського та його спільників, інші — для їх перевірки й додаткового вивчення, ще інші — як кур'єри.

Серед них були і зовсім далекі від націоналізму люди, послуги яких оплачувалися закордонними меценатами дзвінкою монетою. Були й досить високі функціонери ОУН з повноваженнями від служби безпеки або референтури зв'язку з краєм, а то й самого голови проводу ОУН.

Одним з таких посланців був Андрій Гайдамаха. Кількома рядками вище його названо «молодим та раннім» і небезпідставно, бо вже з гімназійних часів він виявив неабияку активність у бандерівській організації, зокрема у Спілці української молоді.

Народився Андрій Гайдамаха 1945 року в бельгійському місті Генті в сім'ї німкені і українця зі Львова. Після втечі з України і переїзду з Німеччини до Бельгії батько Андрія — Кирило Гайдамаха активно зайнявся націоналістичною діяльністю, очолив Український допомоговий комітет у Бельгії, але все робив за вказівками ОУН і вважався представником проводу ОУН-р на території Бельгії.

Прислів'я «Який батько, такий син» знайшло своє підтвердження у даному випадку в родині Гайдамахів. Хіба що синок перевершив батька в швидкості просування по оунівській ієрархічній драбині. Від нього часто можна було почути, що саме він, Андрій Гайдамаха, призначений з часом очолити ОУН.

На додаток до університетської освіти Гайдамаха має за собою класичну гімназію при Папській семінарії

в Римі. Крім єзуїтського виховання, вона «прославилася» ще й тим, що випустила зі своїх стін чимало кандидатів у шпигуни і диверсанти. Досить назвати оунівського емісара Ярослава Добоша, до речі, знайомого Андрія Гайдамахи, який з тріском провалився на території України.

Андрій Гайдамаха також був генеральним секретарем центральної управи Спілки української молоді, головою СУСТ — Союзу українських студентських товариств у Західній Німеччині, одним з керівників Українського християнського руху. В різні роки був головним редактором СУМівського журналу «Авангард», редактором мюнхенської бандерівської газети «Шлях перемоги». В останній він співпрацював з референтом служби безпеки ОУН Іваном Кашубою і його заступником Степаном Мудриком, а дружина Гайдамахи стала заступником очолюваного Марією Кошубою відділу в тій же газеті.

Голови проводу ОУН з Андрія Гайдамахи не вийшло, але згадується він у цій розповіді не випадково. 1971 року Гайдамаха двічі приїжджав до Польщі, поки в жовтні не сконтактувався з Білинським-Стефаном. Як згадував потім Стефан, той розіграв з себе великого конспіратора і всесильного, повноважного представника проводу ОУН.

Гайдамаху, а значить, і тих, хто його послав, найбільше цікавили можливості створення на Україні групи націоналістично настроєних людей і спрямування її на збирання інформації, що має попит на міжнародному шпигунсько-диверсійному ринку. Гайдамаха особливо цікавився можливостями отримання з України матеріалів «самвидаву», він назвав десять назв «самвидавських» матеріалів, які треба було постаратись роздобути і вислати в закордонний націоналістичний центр.

Та понад усе цікавили Гайдамаху контакти з вірними націоналістичним людям, знайомства з представниками творчої інтелігенції, характеристики на митців, які мають змогу виїжджати за кордон на гастролі.

В обоймі завдань Гайдамахи, які мав виконати Стефан і його знайомі на Україні, були й конкретні побажання: дізнатися, де перебуває колишній сотник Української повстанської армії Крук; знайти додаткові шляхи для контактів з удовою Романа Шухевича, організувати відправку їй посилки (для цього Гайдамаха вручив Стефану 300 англійських фунтів стерлінгів).

В числі осіб, які цікавили Гайдамаху і його зверхників, виявились навіть митці з Києва, відомі своїми творчими виступами радянській і закордонній аудиторії.

Обумовлювались паролі для зв'язку з закордонними емісарами, уточнювався код для листування з Стефаном, значне місце в якому відводилось таким поняттям, як «економічний потенціал», «військова техніка», «військова база», «ракети», «транспортні засоби», «явки», «тайники»...

У заходах по здійсненню керівництва групою Стефана і підтриманню з нею особистого і листовного зв'язку закордонним оунівським проводом використовувались десятки осіб.

Наприклад, крім уже згаданого Андрія Гайдамахи, до Польщі в різний час приїжджало ще кілька посланців. Більшість їх тягла з собою валізки, пакунки з закордонним лахміттям на продаж, а найголовніше — з мікроплівками, листами-інструкціями, грошима, літературою ворожого, підбурювального характеру. Пройшовши через кілька рук, все це мало потрапити до «однодумців», а потім поширюватись серед «певних людей» або після вивчення (це стосується інструкцій, переліку завдань) — знищуватись.

Серед доставщиків, котрі тягли з собою важкі валізки й пакунки, було чимало осіб жіночої статі. Це вже відома зі скандальної історії Ірина Зелена з Франції, Софія Панас-Скрипчко з Англії, яка виконувала доручення оунівців у парі зі своїм братом, її землячка Оріся Кудла, донька

колишнього фашистського карателя, майже втричі старша од Кудли Стефанія Маланчук з Нью-Йорка та інші лже-туристки, котрі, паразитуючи на гостинності польського народу, приїжджали з лихими, ворожими намірами.

Судячи з усього, націоналістичним босам часом доводилося скрутно, і вони просто припиняли зв'язки з краєм. Характерним може бути лист проводу ОУН, отриманий Стефаном у серпні 1985 року. З-за кордону повідомляли, що того року кур'єр проводу не зміг прибути до Польщі, «інакше й не могло бути, бо при такому стані здоров'я краще сидіти вдома». Автор мав на увазі затримання на території Польщі бандерівських посланців Ірини Зеленої в 1983 році, Петра Гуменюка — в 1985 році. Не могли не зважити оунівці і на затримання органами державної безпеки Німецької Демократичної Республіки влітку того ж 1985 року двох емісарів Закордонного представництва Української головної визвольної ради (ЗП УГВР) Олега Лещишина і Георга Дмитра Федишина, котрі їхали через НДР в Польщу для встановлення зв'язку з націоналістичними елементами.

«РЕВОЛЮЦІОНЕРИ» І ФАКТИ

Про бандерівську ОУН, чи, як вона тепер називає себе, ОУН-революціонерів, у цілому ряді публікацій дослідників сказано достатньо широко і ґрунтовно. Тому вбачається доцільним навести тут лише деякі з характеристик, що їх містили в собі листи та інструкції із закордонного проводу ОУН, та матеріали, прислані на Україну.

Якось член групи Панчишина Мирон у своєму посланні за кордон для означення бандерівської, чи, пак, уже стецьківської, ОУН вжив назву «Закордонні частини ОУН». У відповідь Стефан тайнописом поінформував Мирона, як оунівські ватажки зреагували на його лист: «У вашій попередній інформації вжито до назви організації заста-

рілий додаток «ЗЧ». Вуйко (тобто Я. Стецько.— В. Ц.) до цього вразливий і звернув увагу на те, що ви підпадаєте під пропаганду окупанта. З IV збору «ЗЧ» вже не вживається».

Необхідно уточнити: не вживається для означення всієї Організації українських націоналістів, яка, за твердженням її пропагандистів, діє і за кордоном, і в краї, тобто на Україні. Разом з тим Закордонними частинами ОУН і досі називаються оунівські організації, що перебувають за межами України, в західних капіталістичних країнах.

На початку 1977 року оунівський провід повідомив «патріотів у краї», що в його діяльності сталися зміни і тепер ОУН-р підпорядковуватиметься вимогам координування дій на Заході з ініціативами опозиційних і націоналістичних елементів на Україні.

Як пояснили Стефанові при особистій зустрічі його керівники, ця туманна фраза означає посилення співробітництва з «зацікавленими західними інституціями» з метою перенесення діяльності ОУН безпосередньо на територію Радянської України.

Наприкінці 1981 року на Україну через Стефана потрапила фотокопія надісланого проводом ОУН-р документа з довгою назвою: «Значення міжнародно-політичних відносин для нашої діяльності з врахуванням положення в імперії і на Україні». В ньому, зокрема, зазначалося: «Єдино реальна ставка НАТО — це контрудар термоядерною зброєю незалежно з допомогою якої кількості ракет. Справа в тому, що у НАТО немає іншої стратегії, крім термоядерної, в разі нападу Москви навіть із застосуванням звичайної зброї...

Наша стратегія: а/ Докласти всіх сил для розпалювання антиросійського фронту всіма засобами і на всіх фронтах. Наш найбільший ворог — це стабілізація відносин у світі, рівновага сил, розрядка, роззброєння... Перше

наше завдання — акція розпалювання ворожнечі різних сил у світі до Росії...»

І далі в тому ж дусі. Одне слово, беззастережне прийняття можливості застосування країнами Північноатлантичного блоку (НАТО) ядерної зброї.

В організаційному листі проводу ОУН, датованому липнем 1987 року, все ще для годиться повторювалося застаріле демагогічне твердження про «домінантність» принципу орієнтації ОУН на власні сили, хоч у тому ж самому реченні наголошувалося на важливості координації «зусиль з іншими народами». В тому ж абзаці кількома рядками вище уже прямо писалося, що стратегія ОУН «буде далі спиратися на дотеперішніх засадах мобілізації світової опінії на потребу розвалу імперії (так автори листа називають СРСР.— В. Ц.)... при моральній і політичній піддержці зі зовні, як єдино можливої розв'язки світової кризи...». Там же пояснюється і вислів «піддержка зі зовні»: «Америка буде їх (поневолені народи) в цьому піддержувати».

Пригадується, як Ілля Дмитрів свого часу вихвалявся перед Стефаном акціями ОУН-р на так званому зовнішньому відтинку її діяльності. Для прикладу він посилався на звернення оунівських ватажків «до українського народу і Організації Об'єднаних Націй». Та Стефана не вразив цей зовнішній, поверховий вияв активності націоналістичних ватажків. Його увагу привернула неістотна, на перший погляд, деталь: тексти звернення погоджувалися з державним департаментом США, за підказкою якого теза про «самостійність України», проголошена в січні 1918 року націоналістичною Центральною радою, була скоригована і віднесена на другий план. З цього можна зробити висновок, що просторікування націоналістів про їхню «державність» на Україні сприймаються в держдепартаменті США далеко не так серйозно, як їм би цього хотілося.

В матеріалах Сьомого великого збору ОУН теж неодноразово наголошується, що в своїй діяльності ОУН начебто «орієнтується на власні сили українського народу, незнищенний потенціал української нації» і т. д. Однак з цими твердженнями дисонує практично вся діяльність закордонних націоналістичних організацій і особливо ОУН на міжнародному, так би мовити, терені. Згадаємо хоча б їхню співпрацю з спецслужбами гітлерівської Німеччини. Координували її Коновалець і Андрій Мельник, а також Степан Бандера. Тепер же бандерівську ОУН-р очолив колишній вояка елітних нацистських військ — «Ваффен СС», до того ж англійський агент Карась — Василь Олеськів.

Вже з цього факту випливає незаперечний висновок про перманентне слугування ватажків ОУН чужим, ворожим українському народові силам, про те, що всі «визвольницькі» сподівання націоналістів насамперед ґрунтувалися на іноземних багнетах. Однак це не перешкодило проводу ОУН надіслати на Україну добірку матеріалів, що глорифікують уже згадуваного платного агента абверу Євгена Коновальця і демагогічно твердять, начебто «орієнтація на власні сили була одною з головних засад» в його програмі.

Разом з тим у «Постановах VII ВЗ в ділянці зовнішньої політики» недвозначно зазначається: «VII ВЗ стверджує, що США, як головна потуга західного світу, повинна захищати свободу народів і людини та допомагати визвольним рухам Москвою поневолених народів».

Залишимо на совісті оунівських писарчуків трактування понять «поневолені народи», «визвольний рух», «свобода». Краще звернемо увагу на те, яку саме роль ватажки ОУН відводять «власним силам». Це, насамперед, служба української молоді в «західних арміях» та поліцейських частинах.

«Постанови VII ВЗ у фінансово-господарських справах» починаються з констатації, що «Організація україн-

ських націоналістів... потребує для досягнення своїх завдань фінансово-господарських засобів. Подібно як в минулому, так і під цю пору... ми діємо в оперті на власні сили Організації й українського народу».

Одне діло, коли «орієнтація на власні сили» обігрується в пропагандистсько-рекламних виданнях. Життя ж висуває цілком протилежні реалії, особливо, коли йдеться про найсуттєвіші економічні проблеми. Тут опертя «на сили українського народу» виливається в брутальне «Дай!». Йдеться про побори в рамках тижневих, місячних, а то й цілорічних «збірок», «даток», «пожертв».

Здирники з ОУН не страждають на брак апетиту. Сьомий великий збір прийняв постанову, згідно з якою провг ОУН мав би «доложити всіх старань, щоб впродовж чергової каденції подвоїти фінансовий потенціал Організації». Визначені й шляхи досягнення цієї мети: «членські внески й оподаткування, збірки, пожертви при різних нагодах, посмертні записи, дотації підприємств і установ, дальша розбудова ФОУ (Фонду оборони України.— В. Ц.) імені Я. Стецька й прибутки з інвестицій наших фондів». Причому категорично застерігається, що:

- «від вкладки ніхто не може бути звільнений;
- члени, кандидати і симпатички морально зобов'язані жертвувати на цілі ОУН у формі оподаткування на добровільній базі датки;
- економічні підприємства... повинні щорічно призначувати на потреби ОУН відповідні дотації;
- усі Організації українського визвольного фронту, їхні крайові й місцеві клітини мають щорічно сплачувати більші суми;
- кожного року, як це було дотепер, треба переводити по всіх теренах збірку на визвольний фонд... Нею треба охопити якнайширші кола українського громадянства, без різниці територіального походження, релігійного визначення чи партійної приналежності;

— що два роки переводити по всіх теренах збірку на АБН».

Це далеко не повний перелік різних «збірок» і «оподаткувань на добровільній базі». А йдеться ж лише про одну організацію — Закордонні частини ОУН. Помноживши число «даток» на кількість націоналістичних угруповань, можна уявити досить вагомий тягар добровільно-примусових «контингентів» і «контрибуцій», накладених на «українську спільноту в діаспорі», причому, як зазначається в постановах Сьомого великого збору бандерівської ОУН, «без різниці релігійного визнання чи партійної приналежності».

На практиці це значить, що здирники податків вимагають гроші від кожного крамаря, підприємця чи службовця під реальною загрозою погрому в разі непослуху. І не один такий платник добровільно-примусових пожертв віддає кровно зароблені гроші, аби відкупитись і більш-менш спокійно вести свій бізнес. Так на практиці оунівська «опора на українську спільноту в діаспорі» перетворюється на її фактичний визиск.

У «організаційній пошті» з-за кордону чимало місця відводилось прагненню ОУН-р захопити першість у конкурентній боротьбі з іншими закордонними націоналістичними угрупованнями. Траплялися, правда, і згадки про можливість консолідації націоналістичних сил при умові забезпечення провідного становища бандерівської ОУН-р.

Під час зустрічі з Стефаном у Парижі в серпні 1978 року нинішній голова проводу Організації українських націоналістів Олеськів говорив, що ОУН-р встановила контакт з «президентом Української народної республіки в екзилі» Миколою Лівицьким і «робить все, щоб якомога більше число організацій об'єднати в УНР». Він висловив також думку про можливість домовитись щодо погодженості дії з конкуруючою ОУН-мельниківців. У цій організації протиборствують щонайменше чотири групи,— говорив Олесь-

ків, — і з деякими з них можна було б знайти спільну мову.

Зокрема, він вважав, що не відмовляться від діалогу Ярослав Гайвас і Денис Квітковський. Гірше для бандерівців стояла б справа з мельниківською ОУН, очолюваною Миколою Плав'юком чи Осипом Зінкевичем.

Особливо негативно висловився Олеськів на адресу Зінкевича, якого бандерівці підозрюють у співпраці не лише з іноземцями, а й навіть з радянською розвідкою. На «доказ» такого твердження висувається, зокрема, отримання Зінкевичем невідомо як і звідки та опублікування за кордоном додатку до мемуарів Дмитра Шумука, що, як вважає дехто з націоналістів, був «продиктований в КДБ».

Василь Олеськів (він спочатку представився Стефану-Білінському як Петро) після смерті Стецька тільки в 1987 році офіційно зайняв пост голови проводу.

Інформуючи «прихильників у краї» про призначення виконуючого обов'язки голови проводу ОУН, бандерівські ватажки не одразу назвали його прізвище, тримали це у великій таємниці. В 1987 році вони писали до краю: «Він з огляду на специфічні завдання в минулому, не проявляється назовні, а через це й може не був широко відомим у суспільстві, як цього вимагала б його теперішня позиція».

Чого ж Олеськів такий законспірований? Яку надпотємну роботу виконував він після того, як скинув свою есесівську уніформу? Тепер, наприклад, стало відомо, що в його «специфічні завдання» входила й агентурна діяльність під псевдо Карась. Дійсно, за таких обставин Олеськіву було не до того, щоб «проявлятися назовні».

Цитований вище лист проводу ОУН від липня 1987 року певною мірою підсумовує ставлення ОУН-р до справи консолідації націоналістичних організацій за кордоном. В ньому є така заява: «На громадському, церковному,

науковому, молодечому і виховному відтинках стоїмо на становищі взаємної співпраці всіх національно-свідомих сил, зберігаючи при цьому головні засади такої співпраці і головну мету — скріплення здорової субстанції нашої спільноти чи спільнот як невід'ємної частини нашого народу».

Якщо врахувати попередні, та й наступні, часто повторювані визначення ОУН-р і споріднених з нею угруповань як єдино «здорової субстанції національно свідомих сил», то з наведеного набору слів не так уже й важко дійти висновку, що автори організаційного листа під цією «здоровою субстанцією» розуміють ніщо інше, як свою ОУН-р, а під «спільнотами» — очевидно, ті сили, котрі групуються навколо керованого Стецьками — раніше Ярославом, а тепер його дружиною Євгенією-Славою — так званого Антибільшовицького блоку народів. Стосовно ж головних засад співпраці, то вони, за глибоким переконанням бандерівців, повинні ґрунтуватися на умовах, коли контрольний пакет акцій знаходитиметься в руках ватажків ОУН-р.

Для такого висновку не потрібно жодних спеціальних досліджень. Автори листа увільняють нас від такої марудної роботи, зазначаючи на початку його, що бажане для них об'єднання вони хотіли б здійснити в рамках так званого УДП — Українського державного правління, з ідеєю якого носився ще Ярослав Стецько з часу свого кількадечного урядування в профашистському «крайовому правлінні», проголошеному в червні 1941 року в окупованому гітлерівцями Львові, до самої своєї смерті.

Автори листа, видаючи бажане за дійсне, пишуть: «З ініціативи УДП уже започатковано процес об'єднання усіх подібних інституцій цього століття в один центр, що дотепер не можна було досягнути в інший спосіб з огляду на поважні принципові різниці малих партнерів».

Вжите тут визначення інших учасників переговорів

як «малих партнерів» точно характеризує самозамилювання бандерівських ватажків, їхнє зневажливе ставлення до цих так званих партнерів.

Кілька років перед тим бандерівські ватажки вислали на Україну вельми показовий у цьому відношенні документ під назвою «Напрямні під роздум і можливе стосування». Тоді, на початку 80-х років, справа з об'єднанням чи консолідацією націоналістичних організацій за кордоном, мабуть, уявлялася бандерівцям не такою райдужною, і вони вказували: «Ми вважаємо, що треба найперше розвіяти легенду про можливість єдиного українського визвольного фронту на еміграції і єдиного центру політики. Такої можливості немає, не було і, мабуть, не буде, бо завжди будуть борці і раби... Треба висувати єдиний фронт народу за УССД* на чолі з провідною революційною силою — революційною ОУН-р, а не уважати необхідним створення єдиного центру опортуністів з революціонерами».

З притаманною їм безапеляційністю націоналістичні «теоретики» тут же проголосили, що «це нормальне явище і його не змінити: бо раби завжди були і будуть».

Само собою, ватажки ОУН-р не так уже й далеко просунулись у справі налагодження взаємодії зі своїми постійними конкурентами. Адже вони ставляться до представників інших націоналістичних угруповань на еміграції як до опортуністів, рабів і щонайкраще — «малих партнерів». Не випадково в заключній частині «Напрямних...» дається таке самозакохане резюме: «Очевидно, що немає українського національного визвольного руху, як окремої формації, а є лише національно-визвольний рух — прихильників революційної ОУН, яка унапрямяє, веде, зорієнтовує на себе народні маси».

* Аббревіатура «державної формації», до створення якої прагнуть націоналісти.

Новий провідник ОУН Василь Олеськів, як видно, успадкував Стецькову ідею-фікс — підпорядкувати собі всі основні закордонні націоналістичні угруповання і поставити над ними ОУН-р разом з квазідержавним УДП. Правда, посаду діючого голови УДП уже встиг обійняти Богдан Федорак, але ж і Олеськів щойно на Сьомому великому зборі ОУН офіційно затверджений головою проводу. Ще, як мовиться, все попереду.

Тим часом, як зазначається в пересланому через Любов Штокало для «підпілля» на Україні офіційному «Повідомленні про відкриття VII великого збору», ОУН закликає «дати повну піддержку УДП у його праці, а зокрема в прямуюванні до створення всеукраїнського державного центру на базі українських державницьких формацій, що заіснували в часі з 1917 по 1944 рік».

Ще категоричніше сформульовано завдання оунівських кадрів у «програмовій доповіді» Василя Олеськіва: «Все і всюди пропагувати ідею української державности і потребу активної боротьби за її відновлення». Таким чином, пропаганда Українського державного правління стала одним з головних напрямків, так би мовити, стратегічного порядку, визначених останнім великим збором ОУН.

Виникнення Українського державного правління пов'язується з проголошенням 1941 року в окупованому гітлерівськими військами Львові профашистського маріонеткового так званого «крайового правління західноукраїнських земель», яке проіснувало заледве кілька днів, але поступово трансформувалося в хворобливій уяві колишнього «шефа правління» Ярослава Стецька в «акт відновлення української державности». У своєму нестримному самозвеличенні Стецько дійшов до того, що згодом став називати себе «колишнім прем'єр-міністром», а то й просто «прем'єром України».

У ході підготовки до Сьомого великого збору ОУН було

опрацьовано так зване «Правне становище Українського державного правління», безглуздість обґрунтувань якого геть спростовують найелементарніші поняття логіки і здорового глузду.

Фактом є, що стецьківське «крайове правління» було проголошене у Львові 30 червня 1941 року у відповідності з планами, заздалегідь складеними в берлінських кабінетах абверу та інших спеціальних служб гітлерівської Німеччини. Проте дійсність спростувала передбачення загарбників — «правління» не мало найменшого впливу на населення західноукраїнських земель. Тому гітлерівці розпустили його і за кілька тижнів проголосили Галичину «споконвічною територією Німеччини» з неподільною владою фашистського рейху.

Та саме факт розгону окупантами новоявлених правителів теперішні націоналістичні крутії представляють як свідчення «визнання державності». В «Правному становищі» так і записано: «Вимагаючи відкликання акту 30-го червня, 3-й райх тим самим санкціонував існування української держави... Цей акт і УДП набули тим самим зовнішнього визнання з боку 3-го райху, хоч і в негативній формі».

Далі є і таке твердження: «Посередньо і негативно визнав акт 30-го червня і УДП також СРСР... після витиснення німців і їхніх союзників винищуючи і переслідуючи всіх, хто брав участь в боротьбі за українську державність, відновлену і проголошену актом 30-го червня 1941 р.».

Гасло «відновлення української держави» було включено до «Звернення VII великого збору ОУН», яке мало бути поширене серед українців, «розпорошених по чужих країнах», а через групу Панчишина і «на рідних землях».

Автори кампанії за рекламування «державного правління» явно розраховують реанімувати міф про УДП бандерівсько-стецьківського зразка 1941 року і роздути його до розмірів «Всеукраїнського державного центру».

Ачей знайдеться хтось іще з грошових меценатів, засліплених ненавистю до теперішньої народної влади Рад на Україні, і тоді можуть підскочити й акції закордонних претендентів на роль «правителів».

Словом, керманичі Закордонних частин ОУН знову пробують розіграти стару «державницьку» карту, розіграти всупереч інтересам українського народу, незважаючи на легко передбачені згубні наслідки. Вони вхопилися за УДП і намагаються витиснути з нової галасливої кампанії, розгорнутої навколо нього, якнайбільше вигоди для себе. Інтереси інших їх не обходять, як не обходить і саме життя евентуальних «борців за державність». Невипадково ж у ході Сьомого збору ОУН при найменшій нагоді, а ще частіше й без неї виголошувалось запозичене з «Декалогу націоналіста» гасло: «Здобудеш Українську державу або загинеш у боротьбі за неї!».

У матеріалах Сьомого великого збору ОУН УДН, навіть в його нинішньому вигляді, бундючно називається «державною формацією». Наголошується також на тому, що до нього «входить 4-х членів УДП з 1941 року і покликані покійним головою УДП представники від ОУН, СГД, СВУ, громадського і наукового світу».

Тут же додається пояснення, що СГД — це «Союз гетьманців-державників під символічним керівництвом Олени Скоропадської, дочки гетьмана Скоропадського», а СВУ — «Союз визволення України під проводом Олекси Калиника».

Як видно, не густо у бандерівців із спільниками, з якими вони збираються творити Всеукраїнський державний центр. Зате тепер є фірма, під консолідаційні гасла якої вони розраховують отримати нові грошові дотації.

Стосовно ж згаданих у матеріалах збору «чотирьох членів УДП з 1941 р.», то йдеться, очевидно, про ще живих Стецькових поплічників із «правління», члени якого під дружне скандування «хайль Гітлер!» прийняли текст

«Акта проголошення», в якому чорним по білому записано: «Новопостаюча українська держава буде тісно співдіяти з націонал-соціалістичною Великою Німеччиною, що під проводом свого вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і світі...».

Не менше елею і вірнопідданських запевнень на адресу гітлерівських «визволителів» зужито й у вітальних телеграмах, які «шеф уряду», як підписувався тоді Ярослав Стецько, щедро розсилав Гітлеру, рейхсмаршалу Герінгу, італійському дуче Муссоліні, іспанському каудільо Франку та іншим фашистським керівникам країн — сателітів нацистської Німеччини.

Щоправда, важко з твердою впевненістю сказати, кого саме бандерівці зараховують до «4-х членів УДП з 1941 року», але на час Сьомого великого збору ОУН за кордоном, скажімо, доживав свій вік колишній шеф ресорту, тобто відомства безпеки, в руках якого були зосереджені всі каральні сили стецьківського «правління», — Микола Лебедь.

Провідний член ОУН, Лебедь на початку другої світової війни відкрито перейшов на службу нацистській СД — Зіхергайтсдінст (служба безпеки). Як лейтенант СД під конспіративним ім'ям Вільний, він був «українським комендантом», тобто дублером нацистського командира офіцерської школи СД в окупованому гітлерівцями польському місті Закопане, де з ретельно дібраних членів ОУН готувалися кадри шпигунів, диверсантів і терористів для наступного перекинення на територію Радянської України. Під час війни він деякий час виконував обов'язки ватажка бандерівської ОУН, потім очолив її СБ — службу безпеки. 1944 року увійшов до складу Генерального секретаріату УГВР — Української головної визвольної ради, а останнім часом проживає у Йонкерсі, штат Нью-Йорк, небезпідставно побоюючись депортації як воєнний злочинець в Польщу або Радянський Союз, на території яких вчинив

більшість своїх злочинів. Тут слід сказати, що свого часу американські спецслужби активно використали Лебедя і його досвід, набутий у нацистській СД, перевезли його до США поза всякою квотою як «потрібну людину» і тепер не спішають розлучатись з ним...

З метою посилення впливу на «спільників у краї» оунівські верховоди комплектували набори виданої за кордоном літератури і статей з періодичних видань таким чином, щоб вони по можливості доповнювали і роз'яснювали політичні постулати, викладені в організаційних листах. Так на Україну потрапив друкарський відбиток журнальної статті Євгена Орловського «Про єдиний самотійницький політичний центр (Можливості завершення політичної структури української громадськості на чужині)». В ній на повну силу також звучать уже знайомі нам мотиви: приниження «малих партнерів» і самовозвеличування.

На початку в статті говориться: «Різні українські політичні чинники пропонують різні шляхи, як дійти до одноцілої завершенної структури українського політичного життя на чужині. Тим завершенням аж ніяк не може бути СКВУ (Світовий конгрес вільних українців.— В. Ц.), хоч він систематично і планово намагається привласнювати собі ці права. Його завдання зовсім інші. СКВУ — пригадуємо — був створений для цілком іншої мети».

Так розправився Є. Орловський з СКВУ, що повністю вписується в схему ставлення ОУН-р до цього «світового конгресу»: або повне підпорядкування «конгресу» провідникам ОУН-р, або безкомпромісна боротьба проти СКВУ, повне заперечення його претензій на становище політичного, та ще й «світового» емігрантського центру.

Як впливає з матеріалів Сьомого великого збору, ставлення ОУН-р до СКВУ за минулий час не змінилося. В документі, названому «Політика ОУН на внутрішньому

українському відтинку в постановах і матеріалах VII ВЗ», є такий пункт:

«Згідно з напрямними VII ВЗ, головним і прямим представником ОУН на ширших міжнародних і українських форумах являються установи та організації (легальні), які входять до Світового українського визвольного фронту і які вдержують близький духово-політичний зв'язок з ОУН, а у своїх членських рядах об'єднують ширші кола української громадськості кількох поколінь. Через Світовий український визвольний фронт і його складові організації ОУН заступає свої ідейні позиції на найвищому громадському українському форумі — Світовому конгресі вільних українців (СКВУ)».

І цього разу СКВУ удостоївся в оцінках ОУН-р лише визнання його громадського призначення. Значить, на форумі СКВУ все ще точиться боротьба за повне його підпорядкування бандерівцям. Поки що вони намагаються досягти своєї мети як шляхом зовнішнього тиску, так і зсередини, зокрема через Організацію оборони чотирьох свобод України — ООЧСУ, яка створена і діє на території Сполучених Штатів Америки. Ця бандерівська організація має певний вплив на націоналістичне середовище в США, входить до уже згадуваного Світового українського визвольного фронту і, звичайно, може здійснювати певний тиск як безпосередньо, так і через своїх американських шефів на напрямок і зміст діяльності СКВУ.

Адже саме його виникнення було б неможливим, якби за справу не взялися відповідні служби колишньої джонсонівської адміністрації США. Завдяки їм і вдалося скликати 1967 року в Нью-Йорку «Світовий конгрес». Організатори, а найбільше рядові статисти «конгресу» не дуже й приховували, що об'єднало їх прагнення бодай хоч щось протиставити 50-річному ювілеєві Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Як тільки закінчилася ця «протестна акція» і почалися сірі будні, ватажкам СКВУ довелося пережити чимало потрясінь. Проте залишилась гучна назва «Світовий конгрес», залишилися й грошові дотації, і закордонні націоналістичні організації тягнуться до СКВУ, щоб і собі вхопити дешицю з його фондів. Наведені вище витяги з документів ОУН-р свідчать, що цього домагаються й бандерівські провідники.

З другого питання — про роль ОУН-р — Є. Орловський висловився в статті таким чином: «Виглядає, що найреальнішим шляхом єднання було б зформування центру, паралельного до існуючих претендентів на центри, з найбільш безкомпромісових політичних організацій і угруповань... Через зрізничкування до єдності! Перед такою альтернативою стоїть найсильніша політична революційно-визвольна організація — революційна ОУН».

Навряд чи потребує ця тирада додаткових коментарів — ОУН-р гне свою лінію: або підпорядкування собі решти «малих партнерів», або розрив з усіма інакомислячими і створення власного, контрольованого оунівськими провідниками центру, тобто «через зрізничкування до єдності».

Як показало життя, така вождистська організаційно-політична орієнтація ОУН-р не справила бажаного для її лідерів впливу на їхніх «однодумців» в Польщі й на Україні, навіть на тих, хто віддано служив закордонним «благодійникам» і до свого повного провалу намагався виконувати покладену на них місію.

Після смерті Ярослава Стецька Василь Олеськів постався продовжити контакти із «спільниками» Томаша Білинського-Стефана, тим більше що серед них тільки на території України було аж три члени проводу ОУН-р, призначені в різний час: Мирон-Петро, Славутич і Святослав Панчишин-Дорошенко.

При цьому Олеськів послугувався уже випробуваними

методами, котрі не виключали блефування, фальсифікації, провокації, набивання собі ціни перед хлібодавцями.

Так, намагаючись надати Закордонним частинам ОУН поважності і навіть міжнародної значимості, їхні провідники раз у раз вдаються до відвертого блефування. Наприклад, у пункті 17-му «Постанов VII ВЗ в ділянці зовнішньої політики ОУН» записано, що Ярослав Стецько персонально зустрічався з президентом США і начебто «при зустрічі голови проводу ОУН із президентом Рональдом Рейганом в літі 1983 року, президент заявив: «Ваша боротьба є нашою боротьбою, ваша мрія — це наша мрія, ви є совістю вільного світу».

Не було персональної зустрічі Стецька і Рейгана! Що ж дало привід для такої помпезної бульки?

В липні 1983 року Рональд Рейган перед численною аудиторією, що складалася переважно з діячів розмаїтих антикомуністичних, антисоціалістичних, антинародних закордонних угруповань, поставив свій підпис під напівювілейним, 25-м, актом проголошення щорічного «Тижня поневолених націй» і звернувся до присутніх зі словами, які більш-менш точно відповідають наведеним у постановах Сьомого великого збору ОУН. Вони були адресовані всім «контрас», а не тільки одному Стецькові.

Тоді ж Рональд Рейган, як це полюбляє робити більшість американських президентів і взагалі виборних діячів адміністрації усіх рангів, обдарував гостей Білого дому казенним рукостисканням. Потиск рук президента США і нацистського колабораціоніста Стецька теж був зафіксований фотокореспондентами і тривалий час не сходив зі сторінок бандерівських видань як свідчення того, що й їхньому ватажкові вдалося «об панський тин почухатись».

Після того рукостискання сплигло вже чимало часу, і, як видно, націоналістичні провідники, розраховуючи на людську забудькуватість, роздувають тепер той випадок

до «зустрічі голови проводу ОУН із президентом Рональдом Рейганом».

До речі, вхопившись за наведену вище заяву Рональда Рейгана, Сьомий великий збір ОУН зажадав від американського уряду, аби той «відкликав визнання України легально-складовою частиною СРСР», а також відкликав «визнання непорушності кордонів СРСР». «Тільки тоді,— мовляв,— США здійснять постанову, проголошену в законі про Тиждень поневолених націй».

Як бачимо, тут має місце пряме втручання у внутрішні справи Радянської України, СРСР. А чого вартий провокаційний, відверто підбурювальний заклик до нехтування державними кордонами нашої країни! Було вже таке, коли різномасті паперові, кишенькові, прибічні та інші маріонеткові «уряди» закликали, запрошували інтервентів на Україну. Що ж, усім добре відомо, чим закінчилися такі запросини і походи.

На останньому, Сьомому великому зборі ОУН в кількох випадках згадувалось, а ще більше, звичайно, натякалось у різних відмінках на діяльність на території України і Польщі пов'язаних з закордонними центрами «точок», «кущів» та й загалом цілого «підпільного сектора».

У виступі нинішнього голови проводу ОУН Олеськіва при відкритті Збору його учасникам було запропоновано віддати поклін «усім борцям-героям, відомим і невідомим, які впали на стійці у боротьбі в Україні». Серед них було названо і Євгена, тобто Томаша Білинського,— «члена проводу ОУН в Україні», який помер 1983 року.

У «Програмовій доповіді на VII ВЗ ОУН», насиченій закликами до переходу від «стихійної праці... до більш тривалих, планових дій», до «пенетрування» адміністративного апарату, залучення молоді до виконання завдань ОУН, в наказному порядку наголошується також на необхідності «знайти поєднання дій підпільного сектора боротьби з явним».

Подумки вже уявляючи ці маячні прагнення втіленими в практичні діла, Олеськів одразу після щойно процитованої сентенції виголосив таку настанову: «Та найбільш потрібно дбати про розбудову і ріст свідомого патріотичного активу, особливо його провідного ядра, щоб в міру потреби ми могли не лише вимінюватись інформаціями і узгіднювати погляди, але щоб **координувати практичні дії**» (*Підкреслено в тексті.— В. Ц.*).

Для невтаємничених у нелегальних діях ОУН важко тут щось зрозуміти. Але Панчишину та Іванченку було ясно, що йдеться саме про їх «групу». З цього приводу Юрій Іванченко, в присутності і при повній згоді Святослава Панчишина, відзначив: «Минулого року націоналістичний центр поінформував нас, що провід відзвітував перед своїми шефами з ЦРУ про створення на Україні під його керівництвом глибоко законспірованого націоналістичного підпілля, ядро якого, можете вважати, є перед вами». Саме з цього «ядра», або, як його назвав Олеськів — «свідомого патріотичного активу», і намагався викачувати потрібну інформацію зарубіжний наццентр.

Створення в центральному проводі ОУН-р нового сектору крайових справ стало ще однією спробою якщо не перенести на територію України оунівську діяльність, то бодай вжити додаткових заходів до її посилення з території країн Заходу, де діють зараз націоналістичні Закордонні частини.

В «Постановах VII ВЗ у крайових справах», у пункті 2 записано: «Сектор крайових справ має вдержувати контакти з нашими однодумцями в Україні і в сателітних країнах для взаємної інформації про ситуацію в Україні... а теж для виміни думок про стратегію і тактику визвольної боротьби на сучасному етапі і в майбутньому. Для цього потрібно розбудовувати все нові й удосконалювати існуючі зв'язкові лінії, застосовуючи при цьому модерні технічні засоби. У цій праці спираємося передусім на

актив членів ОУН—УПА і симпатиків революційно-визвольного руху...».

Власне, саме за цим принципом і будувалися відносини з «однодумцями» типу Євгена чи Мирона. При цьому основним критерієм довіри «спільників» була колишня належність їх до ОУН чи УПА. Та й «симпатик» Іванченко став ближчим оунівським провідником, коли Ян-Гордон представив його як сина «жертви НКВС».

Та найповніше справжні цілі новоствореного сектора крайових справ — ведення шпигунської діяльності проти СРСР та інших соціалістичних країн — розкриваються в 3-му пункті «Постанов...», де, зокрема, говориться: «Для більш ефективної праці для досягнення добрих результатів потрібно при Секторі крайових справ організувати окремий Осередок дослідів української дійсності в краю і в сателітних країнах. Завданням такого Осередку буде: збирати і розробляти матеріали, відомості і документи... аналізувати... кожночасну політику... становище економіки і господарки в Україні, організаційну і військово-поліційну систему» тощо.

Для проведення цієї роботи рекомендується: «Використовувати у нашій праці наявність двосторонніх поїздок, туристичних чи родинних, а теж широке листування між родинами...».

У заключному слові на Великому зборі новообраний голова проводу ОУН теж згадав «однодумців в Україні», пообіцявши разом з привітанням надіслати їм запевнення, що очолені ним оунівці «зберегли ідейну і організаційну єдність і підкріплені свіжими, молодими силами». Не інакше як до цих «молодих сил» він зараховував перш за все самого себе, бо ж майже на десять років молодший од свого попередника Ярослава Стецька. Чим не ейфоричне відношення 66-річного діда до власних «етатів»?

Олеськів, він же Ванда, таки надіслав з черговою

(і тепер уже останньою) поштою на Україну свого за-
дованого організаційного листа, який починався такими
словами (замість задованих виразів підставлені їхні
відповідники): «Найперше висилаємо вам наш щирий,
дружній привіт від усіх наших провідників, від цілої
організації, яка на своєму Великому зборі не тільки
пам'ятала про вас, але ваше життя і праця були предметом
основного обговорення і настанов». На закінчення ж сво-
го послання голова проводу ОУН побажав «партнерам»
на Україні «витривалості і ще більшої наснаги та віри
у вашій праці...».

МЕТОДИ — ВІДПОВІДНІ

Треба визнати, всі, хто був причетний до операції
«Бумеранг», з нетерпінням очікували, як поведеться
наступник Стецька. Чи не виявиться він більш тверезо-
мислячим? Що зміниться в його ставленні до використання
оманливої химери існування в краї «однодумців»?

Не виключено, що новий провідник таки замислювався
над тим, чи варто і надалі спекулювати перед меценатами
на наявності в Польщі й на Україні «своїх людей», а то
й «організаційного підпілля». Можна навіть з певністю
сказати, що так воно і було. І все ж приваблива перспек-
тива похизуватись «впливами» в краї і отримати до-
даткові подачки була надто звабливою. Не слід за-
бувати й того, що Олеськів особисто причетний до ке-
рівництва «патріотами» з групи Білинського-Стефана,
сам не раз зустрічався із Стефаном, передавав йому
нові доручення, інформував про справи цілої ОУН-р,
не дуже й конспіруючись перед заступником голови
проводу ОУН.

Словом, нові закордонні шефи всілися на заїжджено-
го Стецьком коника і спробували хоч для видимості
пустити його чвалом.

Це виразно засвідчив лист, привезений з-за кордону від проводу ОУН-р, очоленого вже, хоч і тимчасово, до чергового Сьомого великого збору, Василем Олеськівим. З аналізу цього послання вимальовуються все ті ж характерні для ватажків ОУН-р риси: просто-таки нестримний потяг до блефування, низькопробної авантюри та провокацій.

Багато років поспіль провідники ОУН вимагали, випрошували від своїх «партнерів» у Польщі й Україні: пришліть повноваження, виступіть з ініціативою (яка заздалегідь була сформульована ними ж і пересилалася практично для переписування і повернення за кордон), зробіть заяву, в якій відстоювалися б такі позиції. Так було і в цьому листі-інструкції, який потрапив, м'яко кажучи, трохи не до тих адресатів, на яких розраховували закордонні комбінатори.

Готуючись до свого чергового Великого збору, претенденти на керівні місця в проводі ОУН вимагали від «однодумців»... Втім, краще просто процитувати цей лист, зберігаючи не лише стиль, а й послідовність викладених пропозицій щодо бажаних для його авторів «ініціативних» листів, «оцінок» і «становищ» з краю (в тексті замінено тільки кодовані вирази на їхнє дійсне значення, без чого розуміння цього послання було б ускладнене). Отже:

«— У зв'язку з надходячим великим збором сподіваємось одержати від вас відповідні привітання, а теж докладніший опис діяльності організації, її стремлінь, можливостей і труднощів у праці в теперішній ситуації, коли довкруги відбуваються такі важливі зміни, особливо в СРСР, Україні і Польщі. Все це буде предметом роздумів і аналізу на великому зборі, а тому ваші думки й оцінки є конечні. Крім того, є декілька питань, котрі теж потребують вашої оцінки й становища. Як знаєте, питання голови проводу ОУН є відкритим, бо теперішній є на тимчасовому статусі... Над цим питанням тепер застановляємось,

щоб знайти найкращу розв'язку для добра ОУН, а вас просимо про вашу опінію...

— Потрібно знову кілька ваших кандидатів для оунівських справ, щоб їх можна було спільно обговорювати і ладнати, тим більше, що відійшов Стефан, який свого часу заступав Стецька у своєму вужчому колі. Просимо спільно застановитись над цим питанням і дати нам знати при нагоді...

— Важливим питанням є УДП (Українське державне правління.— В. Ц.) з двох причин. Найперше потрібно продовжити і скріпити його діяльність внутрі і назовні... Друге — з ініціативи УДП вже започатковано процес об'єднання всіх подібних інституцій цього століття в один центр, чого дотепер не можна було досягнути в інший спосіб з огляду на поважні принципові різниці різних малих партнерів. В залученні допоміжні матеріали до цієї справи, з яких можна краще збагнути важливість цього задуму. Це теж буде предметом обговорення і вирішення на Великому зборі ОУН, а тому ваша думка й настанова до цього питання є дуже побажана, а то й конечна...

— Треба переглянути основну нашу дальшу стратегію змагань за досягнення все нових позицій на шляху до остаточної мети. Ваші думки і пропозиції до цієї важливої справи потрібні, і вони будуть високо оцінені цілою організацією...

— Та може найважливішим завданням під цю пору є скріпити себе внутрішньо, залучити молодших до активної праці, поширити наші ряди на всіх теренах, скоординувати нашу діяльність, взаємно собі допомагати морально і дієво. Цьому питанню присвячуємо багато уваги у нашій підготовці і будемо вдячні за ваші думки і поради...»

Ось такими методами намагаються діяти закордонні «визвольники», тішачи себе думкою про залучення до виконання намічених ними провокацій насамперед молоді і релігійної частини населення України.

Не можуть не викликати відрази спроби закордонних комбінаторів змусити «своїх людей» в краї перенести на папір «опінії», «становища», «пропозиції», уже сформульовані в «допоміжних матеріалах», і під виглядом «ініціативних листів з низів» повернути їх за своїми підписами за кордон для використання оунівськими ватажками у боротьбі за першість.

Не можна без обурення читати цинічні рекомендації, як абсолютно нормальним явищам в радянському суспільстві «надавати теж політичну зафарбу», переносити окремі проблеми «на все ширші і вищі ділянки життя».

А намагання зіграти на релігійних почуттях людей? Адже націоналістичні провокатори представляють релігію як «дуже важливий і корисний чинник», що його легко можна використовувати в підбурювальних провокаційних цілях.

Як відголосок фашистських методів впрягання молоді в антинародну діяльність звучить підказка провідників ОУН-р скористатись схильністю молодих людей некритично «сприймати нові ідеї і течії» і «використати це становище в корисному для нас напрямку». Цілком ясно, що йдеться про антирадянський напрямок, а «вищі цілі» — знищення Української Радянської Соціалістичної держави.

Підступ і провокації ще ніколи не давали стійких результатів. Не принесуть оунівцям жодного зиску й застосовувані ними методи поширення свого впливу на молодь чи релігійні прошарки нашого суспільства.

Тут слід відзначити, що попередні Великі збори оунівців традиційно приділяли значну увагу залученню закордонної молоді українського походження до участі в своїй організації — кадровий голод завжди був і залишається однією з основних проблем ОУН. Не став винятком і Сьомий великий збір.

Вже у вступному слові при його відкритті Василь

Олеськів висловився за рішучий наступ на молодь: «Невід-клично приходить час, коли... конечною стає потреба всецілої інтеграції наших молодших кадрів до праці нашої Організації у всіх її ділянках і на всіх щаблях її організаційної побудови. Наш сьогоднішній Великий збір повинен бути переломним у цьому відношенні і повинен ви-нести відповідні постанови».

І в своїй програмній доповіді Олеськів заявив: «Особ-ливою увагою наділити працю серед молоді, яка є спрагне-на правдивого знання про свій нарід і його історію, з ме-тою залучити її до активних корисних дій».

Саме в цьому й полягає «особлива увага» оунівських ватажків до молоді — «залучити її до активних корисних дій», корисних, звичайно, для провідників ОУН.

Стосовно ж провокаційно-підступного звернення VII великого збору ОУН безпосередньо до української моло-ді, то в ньому наводиться заява Степана Бандери, зроблену ним ще 1936 року: «Наша ідея в нашому понятті є така велична, що коли йде про реалізацію, то не одиниці, не сотні, а мільйони жертв посвятити, щоб її таки зреалізували».

«Тож, дорога українська молоде,— підхоплює ВЗ ОУН заклик до принесення мільйонних жертв,— ти мусиш окрилитися спасенними ідеями і повести за собою увесь нарід...» Тобто не лише пройти м'ясорубку всезнищення заради інтересів оунівських провідників, а ще й потяг-нути за собою всіх і вся...

Ще цинічнішими є «Постанови в справах молоді». Тут серед інших основних завдань оунівського сектора молоді по роботі «в Україні» названо:

«— Організувати та всеціло підтримувати всякого роду саботажі, зриви, демонстрації молоді в Україні...

— Переводити пропагандивну діяльність серед мо-лоді в Україні при помочі летючок, літератури та наймо-дерніших засобів звукових і зорових систем...

— Постійно пропагувати тамошній молоді шлях боротьби, закликаючи її до поповнення рядів українського підпілля, що діє на ідеях ОУН...

— Переводити пропагандивну діяльність серед молоді з України, яка опинилася поза її межами...»

Постанови Сьомого ВЗ ОУН підкреслюють також «великозначну роль, (яку) мусить відіграти українська молодь, що перебуває поза межами України», чимало місця приділяють необхідності прищеплення їй імунітету проти «диверсійних ворожих впливів та течій», а найголовніше — запобіганню її асиміляції і відходу від «самостійницьких позицій».

Крім того, тут міститься чимало закликів вступати в молодіжні націоналістичні організації і насамперед у Бандерівську Спілку української молоді (СУМ), записуватись на навчання в школи українознавства, в контрольовані оунівцями «українські» вільний і католицький університети.

Окремий пункт зобов'язує: «Молодечі легальні фасади та організації в процесі національного виховання повинні включати також маніфестації, демонстрації, оборонні акції та подбати про ідеологічне виховання свого членства».

Як і попередній збір, Сьомий ВЗ ОУН продовжив лінію на мілітаризацію всього життя в закордонному націоналістичному середовищі і особливо — на мілітаризацію молоді. В його «Постановах до військових завдань ОУН» говориться:

«На Заході, в країнах нашого поселення, необхідно проводити такі дії:

І. Заохочувати українську молодь, головню юнацтво ОУН, щоб вона засвоювала собі військове знання у війську, військових школах та різних вишколах, вивчаючи особливо партизанську і протипартизанську боротьбу. В країнах, де є військова зобов'язаність, потрібно заохо-

чувати молодих українців, зокрема членів ОУН, здобувати підстаршинське і старшинське звання...

3. Провести реєстрацію молодих українців, щоб мати облік у потребі творення окремих військових частин при західних арміях...

4. Провести облік українців — офіцерів і підофіцерів, а теж рядовиків, що служать в чужих арміях...

5. Проводити посилені військові вишколи з юнацтвом ОУН...»

Як бачимо, Сьомий великий збір приділив доволі значну увагу проблемам «юнацтва ОУН». Свідченням цього можуть служити постанови, за якими «юнацтво» оголошується «резервуаром кадрів для ОУН», «активізатором ідей ОУН» і, що найважливіше для націоналістичних ватажків, «реалізатором широко розгалуженої програми ОУН».

Більшість постанов стосується організаційних, пропагандистських, контррозвідувальних і шпигунсько-диверсійних справ ОУН у мирний час. Зате «Постанови VII ВЗ до військових завдань ОУН» досить повно розкривають плани оунівських провідників на випадок можливої «війни між Заходом і ССРСР».

Нового тут мало. Зокрема, надibuємо і таке: «...Широкі проекти і напрямні, що були прийняті попередніми Великими зборами ОУН... є вповні актуальними до сьогодні». Справді, незважаючи на нові умови в міжнародно-політичному житті, на появу нових засобів ведення війни, так звана воєнна доктрина ОУН не зазнала поважних змін порівняно з періодом «співпраці» українських націоналістів з гітлерівськими окупантами.

Тому в пропонованих останнім великим збором планах фігурують практично ті ж заходи й методи, що ними користувалися націоналісти в період другої світової війни. Це і «похідні групи ОУН» (в 1941—42 рр. їх учасники поповнили кадри поліцейських та інших каральних оку-

паційних профашистських формацій), і «творення українських військових частин при західних арміях», очевидно, на зразок дивізії СС «Галичина», каральних загонів СД, батальйонів «Роланд» і «Нахтігаль».

«Ураховуючи,— як сформульовано в постановах VII ВЗ,— різні можливості та евентуальності», оунівські стратеги вже бачать себе на Україні і ставлять перед собою такі ж цілі, як і під час перебування на службі в СС, СД, гестапо, абвері.

Перелік «найважливіших дій» на випадок загарбання території України розпочинається з вимоги захоплення «влади всюди на місцях». Далі записано:

«2. Організувати всюди на місцях українську міліцію чи поліцію.

3. Організувати українські військові частини з вояків-українців... Потрібно теж урахувати потребу організування повстанських частин у відповідному часі» і т. д.

Постанови підтверджують прагнення оунівських провідників всебічно мілітаризувати ОУН і максимально втягнути в цей процес молодь українського походження в країнах її поселення.

У розроблених Сьомим збором ОУН планах значне місце відведено «психологічній війні». Їй присвячено окремий розділ «Постанов до військових завдань ОУН». Його автори не обмежуються лише психологічними методами, а й рекомендують застосовувати «стратегію дії малих груп... яких завданням є саботажі, бомбові підриви серед військових з'єднань ворога, нищення його баз, радіостанцій, магазинів, військової індустрії...».

Наступні пункти розділу постанови «Психологічна війна» зазначають, що «слід змобілізувати студентів», «подбати про плани морального розладу Червоної Армії» і «розкладу знутри» цілого Радянського Союзу.

Висилаючи на Україну ці постанови, оунівські провідники «посилили» їх цитатою з висловлювань Степа-

на Бандери про необхідність «проникати в усі українські прошарки, в усі ділянки життя, розбудовуватися на всіх теренах України і поза нею, де живуть українці». От тільки, як завжди, забули запитати самих українців, чи погодяться вони з таким планом «тотального наступу», який загрожує не тільки їхньому добробуту, а й самому життю.

Теперішні оунівські ватажки, як і в попередні роки, постійно вишукують способи якомога краще вислужитись перед хлібодавцями з відповідних служб країн свого поселення. Разом з прямим виконанням різних доручень, вони самі нерідко висувають ініціативні пропозиції і проекти здійснення диверсійних акцій проти соціалістичних країн.

У «Програмній доповіді про міжнародне становище і зовнішню політику ОУН» на Сьомому великому зборі ОУН з цього приводу зазначалося: «Ми презентували її (зовнішньополітичну акцію.— В. Ц.) з широкою аргументацією урядовим, парламентарним, військовим чинникам Заходу, зокрема США, але і Сходу, а також Національному Китаєві й Японії... Є вирішальним, що ми стали підметом подій у сенсі окремої концепції, глобальної стратегії. Півофіційні кола на Заході вже включають її у свої стратегічні міркування, і на конференції НАТО у Мюнхені 1986 р. створення Департаменту психологічної війни НАТО вже стало предметом дискусії... На наші сугестії глобальної стратегії, яка включає психостратегію, воєнну технологію, електроніку, мікроелектроніку, боротьбу на території ворога, відгукнулися десятки найвизначніших західних стратегів і політиків».

Виклад, звичайно, туманний. Така вже тема, що про неї відкрито не дуже й поговориш. Зате на різних націоналістичних збіговиськах час від часу з'являються анонімні спостерігачі з відомств — натхненників акцій, розробок та розвідок, здійснених виконавцями з середовища ОУН.

У матеріалах, привезених Любов'ю Штокало, є інформація про «міжнародну конференцію Антибільшовицького блоку народів», скликану у Вашингтоні в травні 1988 року, спеціально «перед поїздкою президента США Рональда Рейгана до Москви».

На другий день роботи конференції після промовистих за своєю тематикою доповідей про «комуністичну інфільтрацію у засобах масової інформації», «комуністичні впливи по університетах», «розкладові акції в ері гласності» та ін. слово було надано полковнику Джеррі Берку з Пентагону. Він виступав як представник міністра оборони США Френка Чарльза Карлуччі і розглагольствував про радянську військову загрозу.

Увечері того ж дня на «святковому банкеті» серед інших промовців виступив генерал Джордж Кігем, що його було представлено як «колишнього шефа розвідки американського летунства та голову Конгресової дорадчої комісії».

Крім того, в роботі конференції взяли участь полковник запасу американської розвідки, колишній посол США Лео Добрянський, колишній відповідальний працівник Центрального розвідувального управління США Джон Сінглауб. Останній також виступив перед присутніми, лякаючи їх «найновішою комуністичною зброєю», а саме — примарним «легальним тероризмом».

Навіть такого неповного переліку колишніх і діючих функціонерів від Пентагону і Ленглі, очевидно, досить, аби переконати найзатятішого скептика, що прибули вони на конференцію АБН аж ніяк не випадково, а їхні виступи є легальним чи напівлегальним інструктажем диверсантів з різнонаціональних закордонних організацій.

Участь у роботі конференції офіційних представників державних і громадських організацій США дістала схвалення з боку Рональда Рейгана. Крім того, він наді-

слав учасникам конференції привітання з побажанням успіхів «на майбутні роки» і запевненням, що мета, якої вони прагнуть досягти, буде його «супроводити в наступних тижнях». На закінчення свого послання колишній президент Сполучених Штатів висловив глибоке задоволення тим, що мав можливість «привітати всіх, що зібралися тут у Вашингтоні». Що ж, дуже тепле, майже батьківське привітання. Від себе додамо лишень, що серед присутніх на конференції було чимало воєнних злочинців, яких уряд США свого часу урочисто обіцяв розшукати хоч на краю світу й передати в руки правосуддя.

НА «ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНОМУ ВІДТИНКУ»

1988 року виповнилось 1000 років з часу запровадження на Русі християнства. За рішенням ЮНЕСКО, цей ювілей було відзначено не лише Руською православною церквою, а й широкою громадськістю в багатьох країнах світу. На свій кшталт відзначили його й закордонні клерикально-націоналістичні організації, провівши власні заходи, заздалегідь сплановані мюнхенським «комітетом 1000-ліття хрещення Київської Русі — України», комітетами у Вінніпегу, Торонто, Вашингтоні, Кембріджі. Буквально напередодні відзначення ювілею діяльність цих комітетів стала окремою темою для висвітлення на сторінках багатьох буржуазних газет. Правда, вжитий вислів «висвітлення» далеко не повністю відображає характер публікацій західних видань, бо ж поряд з описом ювілейних заходів у них старанно замовчувались справжні наміри комітетів. Та й про «богоугодність» організаторів цих заходів автори публікацій вважали за краще не говорити.

Так, мюнхенський комітет очолив Володимир Янів — колишній агент Головного управління імперської безпеки нацистської Німеччини, особисто причетний до злочинів

проти людяності в есесівських концентраційних таборах періоду другої світової війни. Його заступником став колишній есесівець з дивізії «Галичина» Іван Музичка.

До керівного складу мюнхенського комітету і його численних галузевих комісій увійшли не менш відомі нацистські колабораціоністи і воєнні злочинці: есесівець Олекса Горбач, відомий агент військової розвідки нацистської Німеччини — абверу, кавалер Залізного хреста. Іван Гриньох, один з ватажків терористичної служби безпеки — СБ ОУН Григорій Васькович та ще ціле гроно таких же «діячів» з Організації українських націоналістів.

Відгомін того, як це побожне панство відзначило 1000-літній ювілей хрещення, дійшов і до групи людей в Польщі й на Україні, що їх закордонний провід ОУН-р вважав своїми однодумцями. В 1988 році на Україну, зокрема, потрапив проект «Заяви», який за задумом закордонних комбінаторів мав би згодом, після «узгіднення з партнерами», з'явитися друком у вигляді послання прихильників «боротьби за відновлення Української християнської держави».

Була тут і «боротьба з антихристом», втіленням якого автори проекту вважали, само собою, Радянську владу на Україні. Було і вихваляння «Берестейської унії», котрою силоміць запроваджувався на Західній Україні греко-католицький обряд. Згадувалося і про православ'я, але тільки у вигляді Української автокефальної православної церкви, «відновленої» 1942 року як засіб додаткового впливу на непокірне німецько-фашистським окупантам населення України.

Одним із основних пунктів «Заяви» був заклик вважати 1000-ліття святом виключно «хрещення України», актом, «яким Українська держава одержала прикметник християнської, а український нарід порвав з поганським ідооловір'ям».

Руська православна церква відзначила своє 1000-ліття разом з численними гостями з багатьох країн світу — посланцями не тільки християнських церков, а й представниками інших віросповідань, релігійних організацій і об'єднань. На тлі цієї величної демонстрації екуменічної і миротворчої діяльності Руської православної церкви особливо непривабно виглядали спроби закордонних клерикально-націоналістичних фальсифікаторів применшити значення міжнародного християнського свята. До їхніх закликів ігнорувати його відзначення міжнародна церковна громадськість поставилася як до ворожої витівки групи закомплексованих на підливних діях невинуватих «вічно вчорашніх» крикунів.

Опанований есесівцями та іншими нацистськими колабораціоністами мюнхенський комітет 1000-ліття хрещення та інші споріднені з ним групи проголосили: «Ми рішуче відкидаємо спроби спільних з Москвою святкувань нашого (!?) ювілею і остерігаємо ієрархії християнських церков у світі перед можливим втягуванням їх до участі в московських святкуваннях». Однак не вийшло! Не вдалося націоналістам і клерикалам — ворогам православ'я ні перешкодити, ні зіпсувати відзначення ювілею.

Численні гості з-за кордону, а через них, сподіваємось, ще ширші кола віруючих змогли пересвідчитись, що вперто розповсюджені націоналістами за кордоном чутки про переслідування церкви і релігії в Радянському Союзі є вигадкою. Чого, наприклад, варте твердження, зафіксоване в проекті «Заяви», буцімто на Україні «правдиве релігійне життя пішло в новітні катакомби»... Як відомо, теперішні ватажки ОУН-р є вірними прихильниками уніатства, підтримують вождистські претензії українського кліру, згрупованого в закордонній Українській католицькій церкві. Вони навіть допускають можливість встановлення дуалістичної верховної влади ОУН — УКЦ, визначаючи собі політичне «державне»

керівництво, а уніатам — роль духовних властителів, опори їхньої політичної влади.

До речі, Сьомий великий збір ОУН прийняв так зване «Слово у 1000-річчя удержавлення християнства в Україні». Це слово-молитва, звернене до бога-творця, матері божої та архистратига Михаїла, відображає не лише однобоке бачення історії України, а й людиноненависницьке ставлення до поганців-іновірців. Та що там іновірців! Гірший від усіх інших для бандерівських молільників є російський народ. Москва у них — тільки «ніби християнська» і «це за мовою тільки нарід московський — слов'янський», але «за іконами християнськими тотемами поганські народу московського скриваються», «нарід московський по крові фінотатарський, а по звичаях своїх — поганський, дикий — мисливський». Щоб не здавалося людям, що епітет «мисливський» не такий вже й лайливий, в бандерівському «божому слові» тут же пояснюється, що «у природі москаля-мисливця є жертву свою убивати».

Таку ж лінію гнуть оунівські ватажки і в «Зверненні VII великого збору ОУН до українського народу». Звертаючись до владик і священиків на Україні, вони заявляють: «Від вас очікуємо дальшого духовного провідництва за прикладом визначних попередників — патріарха Йосифа Сліпого...» (називають й інших не менш «колотитних» антигероїв), і закликають творити фронт для боротьби проти диявола — Кремля і Загорська.

Ще відвертіше про бандерівське ставлення до церковних справ говориться в постановах Сьомого великого збору про діяльність на «церковно-релігійному відтинку». Тут пишеться: «Обидві наші церкви — УКЦ і УАПЦ — не повинні за ніяких умов піти на будь-який компроміс з Москвою... Це теж відноситься до т. зв. легалізації УКЦ, бо це було б узалежнення від окупаційного уряду... Ми є за тим, щоб скріплювати і поширювати підпільні форми діяльності УКЦеркви, а теж сприяти відродженню в подіб-

них формах діяльності УАПЦ, в чому є також заінтересована ієрархія тієї церкви в діаспорі».

Ось так оунівські ватажки і вибовкали свої потаємні плани — використовувати уніатську й автокефальну церкву виключно в їх, так би мовити, катакомбному варіанті. Адже на нелегальну церкву ще можна щось випросити у «вищих чинників» країн поселення, а на легальну — це вже, вибачайте, не профіль терористично-диверсійної ОУН.

У програмній доповіді на Сьомому великому зборі про міжнародне становище і зовнішню політику ОУН з тривогою констатується, що Московська патріархія Руської православної церкви утримує у своїх руках «майже весь комплекс православ'я» у світі. Не подобається оунівцям і те, що Вселенський Патріарх Дімітрій I, глава всіх православних церков, відвідав Загорськ та інші святині Руського православ'я в нашій країні, що взагалі вся «західна церква увійшла у співіснування, у співпрацю, детант та діалог із воюючими безбожниками».

Як вихід з такого положення ватажки ОУН та ієрархи закордонних «українських» католицької та автокефальної православної церков пропонують свої контрзаходи — припинення контактів між церквами і релігійними діячами Заходу і Сходу, торпедування детанту, створення на території України підпорядкованих клерикально-націоналістичним верховодам підпільних церков. Словом, подалі від нормальних людських відносин, ближче до «мученицьких», хоч і висаних з пальця, «катакомбних церков».

ПЕРЕКОТИПОЛЕ

Ранньою весною 1969 року Томаш Білинський, який ще тільки робив свою кар'єру в закордонній Організації українських націоналістів, відвідав Україну і досить несподівано заявився до свого двоюрідного брата Ореста,

вченого, поважаного людьми спеціаліста. Орест про приїзд Томаша не знав, щойно повернувся з відрядження і ділився враженнями зі своїм колегою. Таким чином, зустріч і знайомство Томаша з братовим колегою виявилися цілком несподіваними.

В детективних творах надто часто трапляються «несподівані», а насправді хитромудро сплановані зустрічі. Нічого подібного в даному випадку не було. Ніхто нічого не планував, ніхто ні за ким не слідкував. Таким чином, любителів детективів тут чекає розчарування. І все ж таки подальші події розгорталися за чисто детективним сюжетом.

Колега Ореста, котрого незабаром у листуванні між націоналістичним центром і Білинським почали іменувати спочатку Гресем, а потім Мироном і Петром, одразу привернув до себе увагу Томаша. Адже посланцеві оунівського проводу були потрібні нові кандидати для продажу закордонному центру, потрібні були «свої люди» в краї.

Білинський-Стефан вчепився в нового знайомого мертвою хваткою, коли взнав від Ореста про його непросту біографію. Чим же зацікавив новий знайомий оунівського емісара? Гіпнотичний вплив на Стефана справила колишня причетність Орестового колеги до націоналістичної діяльності.

Вісімнадцятирічним хлопцем потрапив Мирон до польської в'язниці, і тільки прихід 1939 року на Західну Україну радянських військ звільнив його з ровенської тюрми. Та Мирон покинув свою батьківщину і 1940 року перебрався до Кракова, вступивши згодом до української гімназії у Холмі. Саме тут незадовго до нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз Мирона втягли до Організації українських націоналістів, наділивши гучною кличкою Гуляйполе.

1941 року, після початку війни, Гуляйполе з іншими

оунівцями подався на Україну встановлювати, як йому здавалося, «самостійну» націоналістичну владу, дійшов аж до Житомира. Саме в цьому місті сталися криваві сутички між ворогуючими фракціями Андрія Мельника і Степана Бандери. В результаті було вбито двох чільних членів проводу ОУН, а групу оунівців, і серед них Гуляйполе, заарештовано німецько-фашистськими «охоронцями порядку». Коли заарештовані оунівці дещо прохололи і усвідомили необхідність чемного поводження на окупованій гітлерівцями території, їх було звільнено і приставлено до діла.

Гуляйполе продовжив роботу в ОУН і навіть зробив помітну кар'єру. В квітні 1943 року він займався «політичним вихованням» оунівців в Здолбунівському районі на Ровенщині, а коли за кілька місяців Здолбунівський районний провід ОУН було реорганізовано в надрайонний,— став тут політичним референтом. Як було заведено, нове призначення — новий псевдонім. Гуляйполе став Буйним.

Коли нацистські СС і абвер переорієнтували націоналістичні формування на диверсійну роботу в тилу Червоної Армії, Буйного у квітні 1944 року призначили політичним референтом так званого 1-го округу УПА—«Південь», який мав назву «Холодний Яр».

Упівці Буйного, ґрунтовно биті радянськими військами на Кременеччині, перебазувалися на Полісся і звідтіля ще двічі намагалися здійснити свій «дранг нах Остен», але знову ж таки дістали добрячого прочухана.

Знаючи порядки УПА, де битих не жалували, а знищували точно так, як добивали поранених або душили удавкою розконспірованих, Буйний не став далі випробувати долю і покійно чекати, коли з ним поквитаються за невдачу на Кременеччині, провал «східних операцій» і втрату підпорядкованих йому упівців. Він утік з УПА, деякий час переховувався від оунівської СБ та місцевих

властей, але врешті-решт наважився і в січні 1945 року з'явився з повинною до міліції.

Колишньому функціонерів ОУН і УПА повірили й надали можливість повернутися до мирної праці. Він отримав вищу освіту і до зустрічі з Томашем Білинським не мав найменшої гадки, що може знову потрапити в лабеті націоналістів. Щоправда, останні не поспішали. Вони два роки збирали на нього і його родичів характеристики, відгуки. З усього видно, що націоналістичне минуле Гуляйполя-Буйного, служба його братів у окупаційних установах (одного — в поліції, а другого — у профашистській україномовній газеті) таки зіграли свою роль.

І ось в жовтні 1971 року під час чергового свого візиту до Львова Томаш Білинський зустрівся з Гуляйполем, наговорив йому компліментів і вмовив того підтримувати з ним постійний зв'язок, а також виконувати деякі доручення. Ще раз в житті людина втратила своє власне ім'я і стала часткою оунівської «клітини» під фальшивими іменами Гресь, Мирон, Петро.

Розмова з Білинським-Стефаном закінчилася обумовленням конспіративного усного і речового пароля для зв'язку з оунівськими кур'єрами-емісарами і, звичайно ж, визначенням характеру діяльності та інформацій, очікуваних Стефаном і його шефами з закордонного оунівського центру.

За півроку після цієї зустрічі Стефан побував в Англії і детально доповів про неї та її результати своєму шефові, одному з керівників оунівської служби безпеки так званого територіального проводу ОУН, керівникові Української інформаційної служби Іллі Дмитріву. Акції Стефана зросли ще більше, а в звітах проводу ОУН з'явилася нова «організаційна клітина» на території України, під яку, в залежності від вдалого маніпулювання, можна було стримувати нові матеріальні і фінансові дотації.

Того ж таки 1972 року Гресья викликали для зустрічі

в Польщу. Звідти він повернувся з новими завданнями від закордонного проводу ОУН, з апаратом «Мінокс» для фотографування та рецептом тайнопису.

І все ж закордонні провідники ОУН, хоч і довірили Гресю деякі із своїх таємниць, не поспішали з офіційним втягненням його в ОУН. Лише в лютому 1974 року під час перебування Греся в Польщі його безпосередній шеф Стефан запропонував відновити членство в Організації українських націоналістів. Цьому акту, вочевидь, надавалося дещо більшого, ніж він того заслуговує, значення.

Гресь, звичайно, давно був готовий до такого кроку. Адже справа не в усній згоді, а в практичній роботі, яку він уже виконував упродовж кількох років за завданнями, які надходили від Стефана. В лютому 1974 року Гресь уперше підписав складену ним інформацію організаційним псевдонімом Мирон.

До речі, через таку ж церемонію офіційного вступу в ОУН після багаторічного зволікання, церемонію, зведену до ритуальної формальності, пройшов і керівник «групи патріотів у краї» Білинський-Стефан. Щоправда, в даному випадку це сталося лише на шостому році безпосередніх контактів з оунівськими зверхниками за кордоном, коли він вже сам вважався тереновим провідником.

З кожним роком завдання для Мирона з закордонного наццентру ставали все складнішими. Наприклад, при зустрічі із Стефаном у листопаді 1974 року Ярослав Стецько вимагав від своїх спільників у краї:

- організувати нових прихильників;
- налагодити надійний зв'язок з проводом ОУН;
- створити у Львові «мертвий пункт» — тайник, при цьому запропонував підшукати його на Личаківському цвинтарі;
- проникати в партійний і військовий апарати, Комітет державної безпеки і міліцію;

— вивчати командний склад Радянської Армії, вишукувати офіцерів, яких при необхідності можна було б використати в інтересах закордонного центру...

Перелік доручень Стецька можна було б продовжити, але й названого досить, щоб скласти уявлення про напрямки і характер діяльності, визначеної головою проводу ОУН для Мирона та інших «своїх людей» проводу в краї.

Вимагаючи від Мирона інформацію, закордонний центр у свою чергу постачав його відповідною інформацією, пропагандистськими матеріалами для особистого користування і, головним чином, для дальшого розповсюдження на Україні.

Наприклад, під час зустрічі в січні 1976 року Стефан передав Миронові:

— Привіт від П'ятого великого збору ОУН — 25 примірників;

— Постанови Четвертого ВЗ ОУН — 4 примірники;

— Звернення проводу ОУН — 25 примірників;

— Матеріал про Романа Шухевича — 25 примірників.

Крім журналів, відбитків окремих статей, іншої націоналістичної літератури і кількох проявлених плівок з матеріалами націоналістичного змісту, Мирон отримав також плівки до фотоапарата «Мінокс».

Характерно, що при зустрічі в Польщі з Дорошенком — Святославом Панчишиним Стефан також передав йому плівки й націоналістичні видання, але цілком інші, ніж ті, які отримав Мирон.

Листування з Мироном через Стефана вже не задовольняло закордонний центр, і згодом з ним було встановлено безпосередній зв'язок. З'явилися нові терміни для означення групи оунівських «спільників» типу Мирона: «опорні пункти», «патріоти в краї» і навіть «націоналістичний рух на Україні».

Значна частина цього листування контролювалася

працівниками КДБ завдяки чесним людям, які добровільно стали на сторожі державної безпеки своєї Батьківщини. Вони змогли вплинути на настрої Мирона, переконати його, а через нього і його закордонних наставників в необхідності утриматись від терористичних та інших екстремістських акцій на території України. Як би там не було, а керівники проводу ОУН погодились з запропонованою через Мирона тактикою «збереження організаційних кадрів», прикриваючись якою можна було виправдовувати перед закордонним центром невиконання багатьох його явно неприйнятних доручень.

Активність Мирона на деякий час навіть висунула його на перше місце серед «однодумців» на Україні. Та з часом основна роль і «лаври» керівника перейшли до Панчишина-Дорошенка, який діяв у тісному контакті з працівниками Комітету державної безпеки і чітко грав визначену йому роль. А провід ОУН все наполягав на активізації діяльності «патріотів в краї», вимагав повнішої інформації про все глибші верстви політичного і суспільного життя Радянської України, які могли б придатися для розрахунку з спеціальними відомствами західних країн.

Розповідаючи про Мирона, ми уже згадували, як оунівські ватажки намагаються використувати втягнення в ОУН для посилення морального тиску на обраного ними кандидата. Мирону та й декому з інших уже згадуваних осіб довелось бути присутнім при ще одному містично-масонському спектаклі, розіграному з участю вельми амбітного оунівського лідерчука з Сполучених Штатів Америки Ігоря Шперналя.

Шперналь народився на початку 30-х років на Тернопільщині, в 1944 році разом з батьком, колишнім німецьким поліцаєм, виїхав на Захід і врешті-решт опинився в США. Замолоду був активістом Спілки української молоді, навіть очолював її філадельфійський відділ, а згодом став референтом головної управи.

У вересні 1979 року прибув до Польщі, відвідавши перед тим Англію і Західну Німеччину. Там Шперналя ґрунтовно проінструктували щодо завдання, яке йому належало виконати під час перебування в Польщі. Говорив з ним сам голова проводу ОУН-р Ярослав Стецько.

Підстьобуваний самозакоханістю, Шперналь заявив на спеціально організованій заради його приїзду зустрічі «однодумців» з Польщі й України, що він є в центральному проводі ОУН, хоча формально і не обирався його членом. Всі учасники зустрічі виявились набагато старшими від Шперналя, набагато більше бачили в своєму непростому житті і зробили свій висновок з досить своєрідного становища Шперналя в центральному проводі. Адже й раніше бувало таке, коли агент німецької, англійської чи американської розвідки, приставлений нею до проводу ОУН, мав більше прав, ніж дійсні його члени, обрані Великим збором чи призначені головою проводу. Тож не дивно, що Стефан вирішив влаштувати перед «впливовим» гостем помпезно-показову демонстрацію своєї і своїх однодумців відданості ОУН та її атрибутиці.

На зустріч зі Шперналем, крім Стефана, прибули Мирон з України і Ян-Гордон (тут представили його Янеком) з Вроцлава.

Коли Стефан привів Шперналя до себе додому, всі четверо поклялися перед хрестом і жовто-блакитним прапорцем, що не буде зради. Слова клятви виголошував Стефан, а за ним повторювали всі присутні.

Шперналь на правах головуючого (аякже, прибув з повноваженнями проводу і самого Стецька) перш за все розповів про свої заслуги перед ОУН і про становище за кордоном. Після нього говорив Мирон, пересипаючи розповідь виразами-гаслами на зразок «Україна живе! Україна бореться!», «Боротьба поширюється по всій Україні!». Саме це й хотілося почути заокеанському гостеві. Коли Мирон закінчив свій патетичний виступ, в якому не було

ні грана від логічної оцінки справжнього становища в краї, розчулений Шперналь кинувся до нього і картинно розцілював.

Штучний пафос зустрічі ще більше розпалив оунівського емісара, і він запропонував явно нереальний план: висилати вірну націоналізмові молодь на Захід, хоч і групами по 50 осіб, для відповідного вишколу і наступного перекинення назад на Україну для організації оунівської роботи.

В той час ОУН-р готувалась до свого чергового Великого збору, і Шперналь запропонував Стефану, Гордону та Мирону розробити і переслати на Захід заяви з питань, які б сприяли підняттю авторитету «групи патріотів у краї», всієї ОУН-р і його самого, Ігоря Шперналя, як повноважного представника голови проводу Ярослава Стецька. Ці заяви мали б підтримати політичну й організаційну лінію ОУН-р з таких питань:

— Щодо Хельсінкських домовленостей. Зокрема, бажано було б домагатись у заяві з краю звільнення з ув'язнення окремих «політичних в'язнів» і дати провідникам ОУН-р повноваження вести від їхнього імені таку «визвольну» кампанію за кордоном;

— Ставлення до Олімпійських ігор 1980 року, конкретні пропозиції про делегування «своїх людей», здатних виконати доручення закордонного центру ОУН;

— Церковні справи, особливо у зв'язку з 1000-літтям хрещення Русі. З краю закордонний центр очікує підтримки ідеї створення греко-католицького патріархату, а також позитивного ставлення до проблем «православної української церкви».

Шперналь заявив, що бажано також отримати з краю й інші заяви, меморандуми щодо роботи чергового Великого збору ОУН.

Він же поділився з учасниками зустрічі своїм досвідом проведення організаційної роботи, повідомивши при цьому,

що для здійснення окремих акцій на території України бандерівський провід ОУН практикує використання українців із США та інших західних країн, які виїжджають до Радянського Союзу в приватних справах. Щоправда, робиться це в багатьох випадках під «чужим прапором» — від імені мельниківської ОУН або Закордонного представництва Української головної визвольної ради (ЗП УГВР). Річ у тім, що на випадок провалу емісарів бандерівські верховоди воліють залишатися в тіні. До того ж з'являється можливість скомпрометувати як невдах конкурентів з ОУН-м чи ЗП УГВР. Гордий з такої «мудрості», Ігор Шперналь рекомендував застосовувати ті ж методи і в роботі в краї.

Немає сенсу висвітлювати весь перебіг зустрічі з Шперналем, його глобальні обіцянки і вихваляння. Він натхненно грав свою роль повноважного посланця проводу ОУН. А закінчився увесь цей спектакль тим, що присутні розписалися на жовто-блакитних прапорцях, заздалегідь заготовлених у двох примірниках. Один залишився у Стефана, а другий повіз з собою Шперналь. На ньому чотири імені-псевдоніми: Ігор, Стефан, Янек, Мирон. Домовились також, що дату підписання Шперналь проставить вже після повернення до США. Конспірація, бачте. А невдовзі на Україну надійшло повідомлення з-за кордону, що Мирон кооптований до складу центрального проводу ОУН і «за заслуги в роботі» нагороджений «високою нагородою — Золотим хрестом імені Бандери»...

Виступаючи на прес-конференції в Києві у вересні 1988 року, представник Комітету державної безпеки Української РСР заявив, що в ході операції проти Закордонних частин ОУН, крім уже названих Стефана і Гордона в Польщі та Мирона у Львові, було виявлено також факт вербування бандерівським центром ще одного з колишніх оунівців — Слаутича в Києві.

Слаутич став членом ОУН під час німецько-фашист-

ської окупації України та й після вигнання загарбників продовжував підтримувати безпосередні зв'язки з ватажками так званого крайового проводу ОУН. Його злочинна діяльність завершилась засудженням у 1947 році до п'яти років ув'язнення. До речі, в Дубравному виправно-трудовому таборі він познайомився і навіть зблизився з колишнім митрополитом уніатської церкви, нацистським колабораціоністом Йосифом Сліпим.

Ця обставина пізніше відіграла далеко не останню роль для прийняття закордонними оунівцями рішення про відновлення Славутича в членстві ОУН. Очевидно, у вигідному для есбістів із Закордонних частин ОУН плані характеризували Славутича і його родичі в США і Канаді. Та й хіба міг, скажімо, рідний брат Славутича сказати щось поганого? Адже негативна характеристика близького родича автоматично кинула б тінь на нього самого. Він же дорожив своєю юридичною практикою, а про методи служби безпеки знав більше від інших, бо ще в період німецько-фашистської окупації західно-українських земель пройшов ґрунтовне стажування як перекладач в нацистській СД.

Стосовно ж знайомства Славутича з Йосифом Сліпим, то повідомив про це бандерівців Мирон, назвавши свого протеже «безмежно відданим нашій справі».

Той же Мирон під час зустрічі у Польщі з емісаром центрального проводу Ігорем Шперналем в 1979 році запропонував кандидатуру Славутича на пост першого заступника голови проводу ОУН-р. Це викликало незадоволення Білинського-Стефана, вождистські претензії якого гаряче підтримував його найближчий помічник Гордон, і Шперналь повів із собою пропозицію рекомендувати на пост заступника Стецька більш відомого за кордоном Стефана.

Проте рекомендація Мирона все-таки зіграла свою роль, і в 1980 році Славутич був кооптований до складу центрального проводу ОУН-р.

Завдяки Святославу Панчишину, Юрію Іванченку та іншим учасникам операції «Бумеранг» практична діяльність Слаутича, як і Мирона, повністю контролювалась органами державної безпеки і спрямовувалась на фактичне сприяння позитивному вирішенню завдань, визначених планами чекістів.

Це й переважило шальки терезів правосуддя у бік звільнення Слаутича від кримінальної відповідальності. Адже своїми діями, як заявив на прес-конференції представник КДБ, ні Слаутич, ні Мирон «не завдали істотної шкоди інтересам нашої держави». Більш того, ставши мимовільними учасниками здійснюваної КДБ СРСР — МВС ПНР операції, вони, як і деякі інші такі ж особи, які не мали контактів з органами державної безпеки, певною мірою навіть сприяли вирішенню поставлених завдань, зокрема їхні думки, деякі листи і пропозиції, адресовані ватажкам ЗЧ ОУН, сприяли зміцненню довір'я до Панчишина й Іванченка.

ІНТЕРВ'Ю ПІСЛЯ ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЇ

У вступному слові перед прес-конференцією її ведучий, начальник відділу інформації Міністерства закордонних справ Української РСР Володимир Лазарович Чорний зі своїх позицій коротко охарактеризував, як виникла ідея «гри» з закордонним антирадянським центром, в чому полягав її сенс, які її результати. Проте... Проте залишалося ще чимало незрозумілого, і тому автор звернувся за роз'ясненням до працівника Комітету державної безпеки Української РСР полковника К. К. Висоцького, який брав участь у роботі прес-конференції. Так народилося це не зовсім звичайне, особливо якщо міряти його міркою багатьох попередніх років і десятиріч, інтерв'ю.

К о р е с п о н д е н т: Костянтин Костянтиновичу, чи

не вважаєте ви, що метод, обраний для викриття намірів закордонного центру ОУН, є, так би мовити, дещо провокаційним?

К. В и с о ц ь к и й: Що ви маєте на увазі?

К о р е с п о н д е н т: Адже можна було, як тільки Комітетові стало відомо про намагання ОУН створити свої «клітини» на території Польщі й України, одразу покласти край таким намірам. В даному ж випадку ви створили видимість, що на території соціалістичних країн є «прихильники», «однодумці» оунівців, і тим самим, вибачайте на слові, заохотили закордонний центр до надсилання сюди ворожої літератури і взагалі до активізації діяльності проти нашої країни.

К. В и с о ц ь к и й: Дякую, що відверто виклали свої сумніви. Все, про що ви говорили, постійно розглядалося нами, ретельно зважувалися всі «за» і «проти», всі можливі втрати і здобутки.

Так ось: ніякої провокації в нашій роботі не було. Взагалі провокація не є методом роботи органів державної безпеки. Тут доречним буде детальніше зупинитись на інших аспектах питання, якого ви торкнулися.

По-перше, про створення видимості наявності на території України «прихильників» чи «спільників» закордонного центру ОУН. На жаль, і про це говорилося на пресконференції, йшлося не про створення видимості, а про виявлення націоналістичних однодумців, які реально існували на нашій території. Згадаймо хоч би того ж Мирона. Він потрапив у поле зору закордонних оунівців, вони знайшли з ним спільну мову, і, якби не наша служба, якби не пильність радянських громадян, важко сказати, чи не вдалось би йому накоїти лиха. І Мирон не один такий. Перешкодити закордонним диверсантам використати їх на шкоду нашій державі — в цьому і полягає одне з завдань, поставлених перед Комітетом державної безпеки.

Таким чином, Мирон і подібні йому «однодумці» реально існували. Ми пішли на те, щоб Святослав Панчишин та інші названі в ході прес-конференції радянські патріоти теж деякий час грали роль «прихильників ОУН». Як видно, це певною мірою вдалося. Не випадково ж на Україні і в Польщі з'явилося аж четверо нових членів проводу ОУН. Значить, верховоди закордонного центру повірили підставленим їм людям і були з ними достатньо, хоч, звичайно, і не до кінця, відвертими, настільки відвертими, що нам довгий час вдавалося отримувати інформацію про плановані закордонними центрами заходи проти Радянського Союзу і Народної Польщі.

К о р е с п о н д е н т: Ви вважаєте це важливим результатом?

К. В и с о ц ь к и й: Сама по собі така інформація, якою б вона не була важливою, ще не може вважатися результатом, є тільки передумовою для досягнення результатів.

К о р е с п о н д е н т: А як ви оцінили б власне результати діяльності Панчишина, Іванченка та їхніх колег?

К. В и с о ц ь к и й: Про результати говорилося вже на прес-конференції. Звичайно, кожний з її учасників торкався якоїсь одної, більш-менш відомої йому тези. З мого особистого погляду, до результатів багаторічної роботи обов'язково треба зарахувати таке:

— Викрита група антирадянськи настроєних людей, які використовувались закордонним центром ОУН для проведення підривної роботи проти Радянського Союзу і Польської Народної Республіки;

— Виявлено і локалізовано нові спроби бандерівського центру інспірувати підривну діяльність на території України і Польщі;

— Отримана інформація про наміри спеціальних служб США і Англії здійснити конкретні ворожі акції проти нашої країни і Польщі;

— Окремо слід сказати, що виключно шляхом «гри» з закордонним націоналістичним центром вдалося нав'язати йому певну лінію поведінки, змусити зайняти вичікувальну позицію, деякою мірою обмежити екстремістські дії проти наших країн і окремих громадян СРСР і ПНР, що тимчасово перебували за кордоном;

— Немаловажним було те, що бандерівський центр і його хазяї з іноземних спецслужб змушені були працювати фактично вхолосту, а їхні «активні» дії знешкоджувались в зародку чесними громадянами наших країн, які грали роль «однодумців» своїх націоналістичних контрагентів, а фактично знешкоджували ворожі дії проводу ОУН;

— В ході роботи по цій справі було отримано також нові дані про зв'язки ОУН-р з шпигунсько-диверсійними службами США, Англії та деяких інших західних країн.

К о р е с п о н д е н т: В ході прес-конференції порівняно мало говорилося про роль іноземних спеціальних служб. Чи значить це, що тут ми маємо справу виключно з націоналістичною діяльністю?

К. В и с о ц ь к и й: Так вже пішла розмова на прес-конференції. Та й журналісти мало торкалися тем, які б могли повніше висвітлити учасники прес-конференції. Це аж ніяк не значить, що отримані нами в ході «гри» матеріали «пощадили» іноземних розвідників. Матеріали про роль іноземних розвідок нами, безумовно, враховуються в нашій роботі. З них, і, до речі, про це говорилося на прес-конференції, явно вимальовуються наміри іноземних розвідок, спрямовані на підлив економічного потенціалу нашої країни, на здійснення ідеологічних диверсій, на вбивання клину між соціалістичними країнами, між радянськими людьми різної національності. Можу сказати, що така інформація значно доповнила картину антирадянської, ворожої нашій країні діяльності іноземних розвідок, які вишукують виконавців своїх завдань серед членів і при-

хильників закордонних націоналістичних організацій і так званої революційної ОУН зокрема.

К о р е с п о н д е н т: Для участі у «грі» з закордонним націоналістичним центром, мабуть, відволікалася, і то протягом тривалого часу, значна частина кадрових працівників органів державної безпеки та їхніх добровільних помічників. Чи не завеликі це втрати?

К. В и с о ц ь к и й: Затрати часу і, можна додати, нервів повністю окупилися тим, що на певній ділянці роботи було забезпечено безпеку нашої країни, радянських громадян і громадян Польської Народної Республіки. Нам довелося не раз з олівцем в руках сидати за розрахунки. Виходить так, що значна частина матеріальних видатків компенсувалася самим закордонним центром. Він у більшості випадків оплачував дорожні видатки, досить щедро виплачував «винагороду» за фактично дезінформаційні матеріали, які йшли за кордон з України і Польщі, постачав друкарську техніку, радіоприймачі, висилав на підставні адреси посилки з одягом та іншими недешевими речами. Чимало грошей закордонний центр витратив також на обладнання тайниками валізок, аташе-кейсів, дамських сумочок та інших речей. Якщо й не можна сказати, що ця «гра» принесла нам велику вигоду у грошовому обчисленні, то в усякому разі, висловлюючись сучасною мовою, ми за рахунок закордонних «добродійників» увесь цей час були не на державному бюджеті, а забезпечували самофінансування.

К о р е с п о н д е н т: І останнє запитання. Щось не пригадується, щоб раніше працівники Комітету державної безпеки брали пряму участь у проведенні подібних прес-конференцій. Навіть 1983 року, коли в Києві відбулась прес-конференція з участю Михайла Кухтяка, який теж діяв проти проводу ОУН-р, скажемо так, за погодженням з КДБ, ваших працівників за столом прес-конференції не було. Чи не вплинула цього разу на вашу участь у прес-конференції гласність, яка крокує нашою країною?

К. В и с о ц ь к и й: Ви правильно зауважили. За стіл прес-конференції мене привела гласність. Хочу нагадати, що серед традицій, започаткованих чекістами Фелікса Дзержинського, почесне місце займає опора на маси, гласність. Сьогодні це проявляється і в зустрічах працівників КДБ усіх рангів з найрізноманітнішими аудиторіями, і в публікаціях повідомлень про роботу Комітету, про важливі події і проведені операції. Проведена в Києві прес-конференція також є одним з проявів гласності в роботі органів державної безпеки.

К о р е с п о н д е н т: Сподіваюсь, що ваше інтерв'ю не викличе застережень з боку контролюючих установ і дійде до читачів на Україні і за кордоном. У зв'язку з цим, що б ви хотіли сказати нашим читачам?

К. В и с о ц ь к и й: Дії закордонних центрів ОУН, як безпосередніх виконавців завдань шпигунсько-диверсійних центрів, спрямовані не тільки проти радянських людей, Радянського Союзу, Польської Народної Республіки та інших соціалістичних країн, а й проти громадян країн, на території яких вони перебувають. Це і поширення наклепницьких публікацій та чуток. Це і втягування громадян цих країн, і не тільки українського походження, у протиправні дії під час поїздок у соціалістичні країни. Щире побажання всім читачам: виявляти пильність, не піддаватись на згубні, наклепницькі намовляння лжепатріотів України, не ставати пішаками в руках зловорожих сил, бути самими собою, бути людьми.

МАССОВО-ПОЛИТИЧЕСКОЕ ИЗДАНИЕ

ЦУРКАН Валентин Иванович

ХОЛОСТОЙ ХОД ОУН

*Л ь в о в, «К а м э н я р»
(На украинском языке)*

Художник Г. В. Кучабський
Художній редактор В. І. Сава
Технічний редактор С. В. Недовіз
Коректор О. Б. Катола

ИБ № 1957

Здано на складання 13.07.89. Підписано до друку 28.09.89.
БГ 00015. Формат 70×100¹/₃₂. Папір друк. № 1. Гарнітура літературна.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 3,9+4 вкл. Умов. фарб-відб. 4,39.
Обл.-вид. арк. 4,16+0,26 вкл. Тираж 4000 пр. Замовлення 897-9. Ціна 15 к.
Видавництво «Каменярь». 290006 Львів, Підвальна, 3
Львівська книжкова фабрика «Атлас». 290005 Львів, Зелена, 20

Сдано в набор 13.07.89. Подписано к печати 28.09.89.
БГ 00015. Формат 70×100¹/₃₂. Бум. типогр. № 1. Гарнитура литературная.
Офсетная печать. Усл. печ. л. 3,9+4 вкл. Усл. кр.-отт. 4,39.
Уч.-изд. л. 4,16+0,26 вкл. Тираж 4000 экз. Заказ 897-9. Цена 15 к.
Издательство «Камэнярь». 290006 Львов, Подвальная, 3
Львовская книжная фабрика «Атлас», 290005 Львов, Зеленая, 20

Цуркан В. І.
Ц87 Холостий хід ОУН.— Львів: Каменярь, 1989.—
95 с., 4 арк. фото.

ISBN 5-7745-0264-3: 15 к., 4000 пр.

Ватажки бандерівських Закордонних частин ОУН тривалий час вважали, що їм вдалося створити підпільну організацію на території Польщі й України. Як виявилось у вересні 1988 року на прес-конференції у Києві, діяльність «підпільників» контролювалася органами державної безпеки СРСР і ПНР. На основі розкритих на прес-конференції матеріалів автор розповідає про деяких учасників операції «Бумеранг», показує цілі і методи підривної діяльності ОУН.

Ц 0805000000-085 БЗ-25-9-89
М214(04)-89

ББК 66.5 (0)

15 к.

